

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 40.—

Félévre ... > 20.—

Negyedévre ... > 10.—

Egyes szám ára 80 fillér.

A HÉT

TÁRSADALMI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám »József« 527.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

— Budapest, október hó 20. —

Krónika.

Konjunktura-politika.

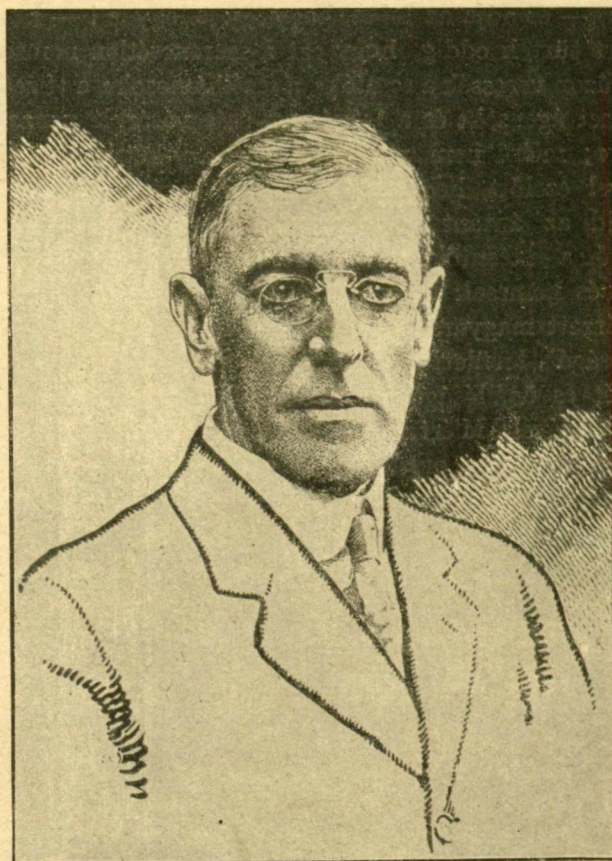
— okt. 18.

Történelmi dátumnak hirdették október 16-ikát, — egy új márczius 15-nek — amikor végre meg fog születni a teljesen önálló, Ausztriától mindenben független, a pragmatica sanctióra támaszkodó s a personalis unio alapján álló modern, demokrata Magyarország. A független Magyarország ugyan meg nem született, legfeljebb egy óvatos kormánynyilatkozat, amit Wekerle bölcsen úgy formulázott, hogy szükség esetén — helyesebben: ha a viszonyok még esetleg megengedik — belefér az új keretekbe akár a régi, más formában új életre kívánczó birodalmi egység is, közös külügyekkel, közös véderővel s természetesen közös pénzügygyel is; legfeljebb a 67-iki kiegyezést váltaná fel a törvénykönyvben egy 1918-iki kiegyezés. De hiszen senki se várta itt a debreczeni függetlenségi nyilatkozat megismétlését s ahogy mi a t. Házat ismerjük, — a legszélsőbb ellenzéket is beleértve! — félévvel ezelőtt boldog örömmel, nemzetmentő vívmányul üdvözölte volna a czifra dunaparti palota ezt a függetlenségi nyilatkozatot is, sőt még egy szélsőbaloldali kormány is új megváltóként jelentkezett volna ezzel a programmal, ha Bécsből megengedték volna ennek a programnak akár csak a hirdetését is. Most azonban még a personal unio is kevés, most még a független Magyarország sem kell, ha azt véletlenül Wekerle — hozná.

Szerencsétlenségünkre: Wekerle nem is hozza, — legalább a történelmi dátumnak hirdetett október 16-ikán nem hozta — de azért ez az október 16 mégis történelmi dátum marad. Ezen a napon világlott ki ugyanis a napnál fényesebben, hogy ettől a parlamenttől s a mai államférfiaktól csakugyan nincs mit várnia szegény Magyarországnak. Ahol úgy ünneplik meg az új szabadság születése napját, ahogy a t. Ház ünnepelte, az a nemzet — ha ugyan képviselte a nemzet nevében beszél — még nem érett meg a szabadságra; csak rabszolgaságra való.

— Hannibal ante portas! — sikoltotta bele egy vészjósló kuvik-hang a magyar parlamentbe s reggelre — kommentár gyanánt — már ott is volt a magyarázat, hogy: »az angolok, francziák és szerbek friss ütemben közelednek a Duna felé...« Magyar-

ország felé! S ebben a sorsdöntő pillanatban, mikor az egész nemzetnek egy emberként kellene állani a kormány mögött, — még ha a pokol minden ördögei ülnének is a bársonyszékeken! — az urak pofozkodási színjátékokkal szórakoznak. Wekerle csal? Csak proklamálja, csak igéri a független Magyarországot, de meg nem akarja csinálni? Ám legyen így, de akkor csinálják meg azok, akik nem hisznek neki. A Károlyi-párt mögött áll az ország? Lehet. De akkor mutassa meg a párt, hogy az ország mögötte áll. Inditson — vagy indított volna már régen — országos mozgalmat a personal unio mellett, ha már a Házat nem sikerült feloszlattatnia; kérdezte volna meg a nemzetet: akarja-e az azonnali békekötést bármi áron s a personal uniót azonnal, minden átmenet s az átmenettel járó minden előkészület és haladék nélkül; kérdezte volna meg népgyűléseken, ankéteken, társadalmi uton, az ezerszám a fórumon nyüzsgő szervezetek és testületek

WILSON.

FOLYÓIRAT

1923/24. 1-11.

utján, ha másképp nem tehetné. De hogy husz ember az ország közvéleményének kiáltja ki magát, hogy egy országban, ahol félévvel ezelőtt senki se beszélt még se personal unióról, se kapitulációról, husz ember egy nemzet nevében eléje nyujtsa a nyakát a kapituláció és a szolgaság igájának, erre aligha van példa a világtörténelemben.

De — lehet — hogy nem a kapituláció és nem a szolgaság vár ránk az ántánt előtt való föltétlen meghódolás után. Ez is lehet és adja is az Isten, hogy úgy legyen! Akik hangosan, egy ország színe előtt, nyíltan és büszkén világgá merik kiáltani (amit eddig ugyan mindig mint becstelen rágalmat ülasítottak vissza!), hogy ők az »ántánt barátai«, azok bizonyára tudják is, nemcsak hiszik és óhajtják, de bizonyára tudják is, hogy nem ez a szörnyű sors vár reánk. Talán azért is titkolták eddig, vagy talán ezért nem voltak eddig, talán éppen ezért lettek most az »ántánt barátai«-vá. Lehet. Mi szivesebben vagyunk jóhiszeműek, mint gyanakvók. Lehet, hogy nekik van valami garancziájuk a Wilson nagylelkűségébe vetett hitükön és bizalmukon kívül is; lehet, hogy ők már tudják, mi lesz a sorsa Bulgáriának és Törökországnak, melyek azt az utat választották, amire ők Magyarországot is rá akarják szorítani: hogy válaszsza el a maga ügyét eddigi szövetségeseitől s intézze a sorsát egyedül, vagy ne is intézze, csak várja be, míg Wilson és az ántánt intézkednek helyette! Lehet, hogy csakugyan van ilyen garancziájuk s lehet, hogy Wilson zsebében csakugyan van valamiféle panacea, mely a mi halálos betegségünket is meg tudja gyógyítani. De ha így van, — és adja az Isten, hogy így is legyen! — akkor mért türték eddig, hogy ezt a szerencsétlen nemzetet pórázon vezessék a »csalók«, a »szélhámosok«, a »fizetett német ágensek« és a »sópénzen összevásárolt panamisták«; miért nem mondták már egy-két-három-négy évvel ezelőtt, hogy ők az »ántánt barátai« s hogy ők majd az ántánt segítségével kivezetik az országot ebből a rettentő vérzivatarból s még rettentőbb kaosz-ból és nemcsak hogy békét szereznek a meggyötört, elvérzett magyarságnak, de még függetlenségét és önállóságát, területi épségében is csorbítottatlan függetlenségét és önállóságát is megszerzik neki — az ántánt segítségével. Miért, miért? Hiszen erre az egyetlen szóra az egész ország mint egy ember állott volna mögójük s mint a vihar, úgy septe volna el helyük-ről a »csalókat«, a »szélhámosokat«, a »fizetett német ágenseket« és a »sópénzen összevásárolt panamisták« minden pereputtyát! De ők egyre tiltakoztak az ántánt-barátság »megbecstelenítő« vádjá ellen és vitakoztak, tárgyaltak, kooperáltak, koncentráloztak, fuzionáltak, kiléptek, beléptek, új pártokat alakítottak s a kaszinóikban egy asztalhoz ültek ezzel a »bandával« s csak most kukorékolnak, mikor már virrad az — ántántnak. Mit érünk vele, ha e virradattal együtt »ezeknek« most csakugyan be is alkonyul, ha ugyanakkor bealkonyul Magyarországnak és a magyarságnak is?

— Konjunktura-politikusok! — süvöltötték Károlyiék a munkapárt felé, mikor Tisza is a personal uniót emlegette — eddig sohase beszéltek Magyarország függetlenségéről... Hiszen ha csak ez lenne az ancien regime egyetlen bűne, hogy konjunktura-politikát csinált, attól még ugyancsak a keblünkön melengethetnénk őket maig is. Mert végeredményben minden politika konjunktura-politika, sőt az a politika egyenesen ostobaság, mely nem a konjunkturához — a lehetőségekhez, a megfelelő alkalmak helyes kiválasztásához — igazodik. Az a bűnük, hogy rossz politikát csináltak! Hogy olyan politikát csináltak, mely háboruba kergetett bennünket s hogy most kénytelenek — ahogy Tisza is cselekedte — beismerni, hogy elvesztettük a háborút.

Konjunktura-politika! A Károlyi-párt is — és ezt mi nem megrovásként mondjuk — ugyancsak konjunktura-politikát csinált mindig; akkor is, mikor együtt haladt (akár mint párt, akár a vezér és a köz-katonák külön-külön) a régi rendszer embereivel s most is, mikor — mindössze husz ember — az ország közvéleményének kiáltja ki magát s egy nemzet nevében előrenyujtja a nyakát a kapituláció igájának. Lehet azonban, — fájdalom, nagyon is meglehet — hogy ők jó konjunktura-politikát csinálnak; hogy ők tudják: nem lehet másképp s hogy tudják — nemcsak hiszik és óhajtják, de bizonyára tudják is — hogy a kapituláció után nem a feldarabolás és a szolgaság vár reánk, de külön szabadság, függetlenség és önállóság, mint amilyet Wekerle — ígér. Hogy Wilson »nagylelkű« lesz, csak tegyük le a fegyvert kényre-kegyelemre s hogy az ellenség nem fogja torkunkra tenni a kést, csak tegyük a fejünket bátran alája.

Lehet, hogy így van, vagy így lesz. De olyan tom-bolóan azért mégse kellene örülniök ennek a politikai sikernek. Mert a kapituláció azért mégse diadalünnp. Még akkor se, ha valaki csakugyan jó konjunktura-politikus volt s előre megjósolta is, hogy elbukunk.

Tövis.

Én, te, ő.

Én vagyok te és te vagy ő,
A küzködő, a szenvedő,
A kétkedő.

Mint hindu szemlélem magam,
S te velem szenvedsz társtalan.
Lelkem kinokra fölneszel,
Én sirok és te könnyezel,
Te könnyezel, ő fölzikog,
Elejtve a vándorbotot.
A vándorbotot fölveszem
És megyek messzi földeken,
Te elfáradsz és ő leül,
Az eget nézve tétlenül.
Te iszol, míg én szomjazom,
Ő meg elájul a napon.

Elém száguld egy gyorsfogat,
Te félrelöksz, s téged fogad.
S míg a kocsisod andalog,
Ő már a célhoz ért gyalog.
Ajkam mosolyra kanyarul
És te már nevetsz fanyarul,
Te nevetsz, s ő rajtad kaczag,
Mint parfümön a hullaszag.
A szivem lassan elkopik,
A te szived még álmodik,
S mitől szemed gyönyörben ég,
Ő azt már elálmodta rég.
... Megyünk, megyünk, én, te, meg ő,
Vonszol egy győzhetlen erő,
Én itt, te ott, ő egyebütt,
S a nap fölöttünk egyre süt.
Közöttünk fogy és nő a tér,
De a bánatunk összeér.

Falu Tamás.

Jimmy.

— Játék egy felvonásban. —

Irtó: DUGOVICH VIKTOR.

Személyek:

EGY NŐ, 26 éves.

EGY UR, 30 éves.

EGY APACHE, 35—40 éves.

(Magányos kerti villa hálósobája. Az ágy baloldalon, középre állítva, éjjeliszekrényvel. Fenéken toilette, mellette nagy ablakajtó, mely terraszra nyílik. Rajta keresztül látni a kertet, végében az elhagyott utcát. Jobbfelén nagy ruhaszekrény. Az ágy végében kerevet, előtte kis török dohányzóasztal. Csillár, az éjjeliszekrényen álló lámpa. Jobboldali ajtó. A toilette előtt kis puff. Idő: este 9 óra. Mikor a függönyt felhúzzák, a szin teljesen sötét, csak egy távoli gázlámpa fénye vetődik be az ablakajtón.)

A NŐ (nagyon elegánsan öltözve, bejön a jobboldali ajtón, hátra beszél): Várj, Jimmy, behuzom a függönyt. (Átmegy az ablakajtóhoz, behuzza a függönyt, majd felcsavarja a csillárt, kiszól.) Most már jöhetsz.

JIMY (apacheszerűen öltözve, 35—40 év körüli férfi): Finom kvartélyod van, mondhatom!

A NŐ: Istenem, élni csak kell! Iszol valamit?

JIMY: Felesleges kérdés!

A NŐ: Azonnal. (Kimegy a jobboldali ajtón.)

JIMY (szétnéz): Hm! Mit akarhat tőlem ez a buta tyúk? (Az éjjeliszekrényen talál egy cigarettatárcsát, rágyújt és zsebre vágja.) Előleg! Aha, erre lehetne iszkolni, a kerítés nem magas. No, majd meglátjuk. (Ledobja sapkáját a divány sarkába.)

A NŐ (likört hoz): Szereted?

JIMY: Majd elválik. (Iszik.) Brr! Erős!

A NŐ: Tudom, az ilyen legények részére tartogatom. És most térjünk a tárgyra. (A puffot a török asztalkához állítja, lefekszik a diványra, tölt Jimmynek.) Remélem, sejtet, hogy nem légyottra hívtalak?

JIMY: Nem is jöttem volna, nem szeretem a parfümös nőket, szagot kapok tőlük.

A NŐ: Ide hallgass! Egy Palit kell ma elintézned. (Mutatja, hogy hogyan.)

JIMY: Drága munka lesz, fiam! Nem vagyok olcsó János!

A NŐ: Tudom! Amit nála találsz, a tied.

JIMY: Nem szeretek zsákban macskát venni.

A NŐ: No jó. (Pénzt ad neki.) Elég?

JIMY: Nem sok!

A NŐ: Találsz nála többet is!

JIMY: És te? Ez nem tiszta üzlet.

A NŐ: Nekem nem kell a pénze. Én boszut állok rajta.

JIMY: Szerelem, mi?

A NŐ: Már nem. Gyűlölöm!

JIMY (meggyőződéssel): Szóval: szerelem!

A NŐ: Ne törődj vele. Megcsalt. Meggyalázott. Régen. (Fájdalmasan.) Amikor még hittem a szerelemben, hittem neki, mint egy istennek, álmodtam a csókjáról, még zokogtam a boldogságtól. Meghaltam volna egy csókjáért, de letiport, végigcsókolta testemet, hazudott és én hittem neki. Csakhogy én nem felejték! Óh nem! Hogy vártam a mai napot! Minden este sirtam, imádkoztam érte, akkor is, ha mást ölelt. Utálom a férfiakat és miatta kell szeretnem őket. Ő dobott oda nekik!

JIMY: A szeretőd?

A NŐ: Nem! Már meg sem ismer. Tíz év hosszú idő. A hajam is megszökült. De megölöm, Istenemre, meg!

JIMY: Azt bizd csak rám, de egyet mondok, játszani nem engedek magammal, az időm drága, gondold meg jól.

A NŐ: Az rendben van, úgy intézd el, ahogy akarod, de élve el ne ereszd. (Autótilkölés.) Jön már, megállj, hová bujtassalak? (Meglátja a szekrényt.) Ide! (Betuszkolja Jimmyt.) Majd ha eljön a pillanat, hivlak. (Beteszi a szekrényt, gyorsan elgázit egyet-mást, kinyitja a verandaajtót. Vár. A férfi bejön. Átöleli.) Te édes! (Csók.)

A FÉRFI (nagyon választékosan öltözve): Drága! Végre! (Csókolódznak.) De milyen távolra hívtál! Egészen kihalt vidék.

A NŐ: Félsz talán?

A FÉRFI (nevetve): Tőled, édes? Mások részére pedig van egy kis ajándékom. (Megmutatja a revolverét. Az asszony boszusan összeharapja a száját.) Hat személyre szól. Nem, fiacskám, csak ostoba ember gyáva.

A NŐ (nagyon szerelmesen): Szerénytelen vagy. No, de ez nem fontos. Drágám! Itt vagy nálam. Az enyém vagy. Csókolj meg. (Beleolvad a csókba.) Ah! a szád! Vesd le a kabátodat.

A FÉRFI (helyet keres a ruhájának): Talán a szekrénybe. (Indul feléje.)

A NŐ (eléje ugrik. Nevetve): Nem szabad! Mumus van benne!

A FÉRFI: No, majd megijesztjük.

A NŐ (idegesen): Ugyan, kérlek, összegyűröd a ruháim.

A FÉRFI: Az más, az szent, (Az ágyra dobja a kabátját.) egy gyűrött női ruha olyan, mint egy kokott. Ráncos, értéktelen és pénzébe kerül a férfinak.

A NŐ: A nők meg könyekbe.

A FÉRFI (észreveszi a likört): Vártál?

A NŐ: Természetesen. A férfi a szeszben tartja a lelkét. Vagy szellemes lesz, vagy elalszik tőle.

A FÉRFI (iszik): No lássuk, talán mégsem alszom el. A NŐ: Ide mellém. (Átfogja.) Juj, ez a csunya revolver. Félek tőle.

A FÉRFI: Én meg nélküle. Az izlések különbözők.

De ha bánt... (*Kiveszi és odadobja az asztalkára.*) Így szemmel tarthatjuk a kis csirkefogót.

A NŐ (*megnyugodva, kedvesen*): Szeretsz?

A FÉRFI: Istenem! Huszfokos hideg és fél óra autón! Kell-e még több bizonyíték?

A NŐ: De ezt mindenkinek mondhatod.

A FÉRFI: A régi nóta. (*Iszik.*) Persze, hogy mondom, de mindig annak igaz, akinek a fülébe sugom.

A NŐ: Rossz ember, most nekem sugod. Most engem akarsz meghódítani.

A FÉRFI: Ez a him természetrajza: azt hiszi, hogy hódít, pedig behódol.

A NŐ: De te nem. Te kivétel vagy!

A FÉRFI: A kivételek testvérek között is legalább ötvenévesek, én pedig csak harmincz multam.

A NŐ: Nem úgy értem! Te nagy szivrabló híreben állsz. Kegyetlenségnek mondanak.

A FÉRFI: Ez a látszat. Igaz, sokat szeretek és mind-egyikből sikerült kiábrándulnom. (*Iszik.*) Majd belőled is, drágám.

A NŐ (*kitör*): Komisz fráter!

A FÉRFI: Nem, csak őszinte. De azért hazudtam. Egyet még most is szeretek.

A NŐ (*mohón*): Kit?

A FÉRFI (*nevet*): No, most ki fogsz dobni. (*Iszik.*) Nem téged!

A NŐ (*türelmetlenül*): De kit? Kit?

A FÉRFI (*kissé megindulva*): Régen történt. Eh, elmúlt! De azért keresem, futok utána. Minden asszony csókjában visszaérezem az övét, minden asszony bugó kaczagásában felsir az ő csengő hangja. A hajatok, a pillantástok, mind-mind az övé és addig szeretlek, addig égek el mellettetek, amíg őt juttatjátok eszembe, azután nem kelletek többé, undorodom tőletek, míg egy újabb asszony úgy nem tekint rám, mint ő, míg egy másik nő hangja eszembe nem hozza az övét. De — eh! ez a buta ital még ellágyít! (*Eltolja a likőrt.*) Csókolj meg!

A NŐ (*odabujik, tölt és kínálja*): De, de folytasd! Ugy érdekel.

A FÉRFI: Kis hiszterika. (*Iszik, már kissé be van csípuve.*) Hát hogy is volt? Igen. Hasonlított hozzád!

A NŐ: Tapasz a sebre. Rückwertskonzentrierung.

A FÉRFI (*szabadkozva*): Nem, nem! A szeme egészen olyan volt, mint a tied. A szája is. Csak a haja volt fekete.

A NŐ (*nevetve*): Az enyém festett. No, de igyál!

A FÉRFI (*iszik*): Kár! Ugy hasonlítanál hozzá és én úgy szeretnék.

A NŐ: De miért nem vetted hát el? Asszony volt?

A FÉRFI (*iszik, hogy fájdalmát elnyomja*): Nem. Leány. Édes, igaz, puha kis madár. Csacsogó, szerelmes nőstény. De régen volt. Ígyunk.

A NŐ: Hát akkor?...

A FÉRFI: Pénz kellett, a rongyos, piszkos pénz. Adósság, a kártya! Nem volt bátorságom. Undorodom a szegénységtől, a munkától. Ott hagytam.

A NŐ: És a lány?

A FÉRFI: Kidobták. A sárba került, mit tudom én! Hagyj békén! Fáj! (*Iszik.*)

A NŐ: És öneki, mit gondolsz, nem fáj?

A FÉRFI: Hja! — ez az élet! Ha újra huszéves lehetnék...

A NŐ: Akkor?

A FÉRFI: Imádnám! Meghalnék érte.

A NŐ: De nem dolgoznál, nem szenvednél, ugy-e?

A FÉRFI: Dehogy nem! Hát nem szenvedés ez, hogy minden nő után futok kiolthatatlan, pokoli szenvedéllyel? Hát ha ő az, hát ha megtalálom, vagy leg-

alább elfelejtem! Egy csók, egy parfümillat, mely rá emlékeztet, ez a koldusbérem. És keserű minden szerelmes éj, mert nem az igazítól, nem tőle kaptam ajándékba. Megutálom a szeretőimet, mert csak egyért fáj a szívem. (*Iszik. Már nagyon részeg.*) Téged is meg foglak utálni. (*Iszik.*)

A NŐ (*kitör*): Nem úgy, te gazember! Idenézz! (*A férfi bárgyun néz rá.*) Én vagyok, érted, én vagyok az igazi! Engem rugtál a sárba a pénzért. Engem tiportál meg, te nyomorult. (*A férfi inni akar, elkapja a kezét.*) Nem, drágám, most leszámolunk. Fizetsz, az életeddel fizetsz az én megtiport, bemocskolt leányságomért, az én szüz csókjaimért, az én igaz, nagy szerelmemért. (*Kissé lágyabban.*) Hogy szerettelek, óh mennybéli Isten, hogy csókoltam a testedet, azt a komisz, kegyetlen szádat! Mit adtam egy csókodért, egy ostoba, édes, szerelmes pillantásodért! (*Erősíti magát.*) De nem, most erősnek kell lennem. Ide hallgass. (*Rázza a kábult, részeg férfit.*) Ébredj fel, te nyomorult, meg fogsz halni, megöllek! No, kelj fel, no! Védd magad! (*A férfi bárgyuan mosolyog, elalszik, kezével álmában simogatja a nő karját.*) No, felelj!

A FÉRFI (*álomban*): Lola, édes, egyetlen szerelmem!

A NŐ (*megettántorodik*): Ismételd, ismételd!

A FÉRFI (*kissé magához tér*): Csókolj meg, Lola, te édes!

A NŐ (*reménykedve*): Szeretsz?

A FÉRFI: Csak téged! Mindig csak téged! (*Akadózva.*) Kitépem a szívemet, ezt a nagy, tüzes lantot... elbugom rajta a hatyudalom.

A NŐ (*átfogja*): És nem törödsz vele, hogy sárban, piszokban henteregtem miattad?

A FÉRFI: Szegény kis megtört madaram! Majd megfürösztetek a szerelmünk tüzeiben, belefulladunk a nagy gyönyör egyetlen csókjába... (*Zaj a szekrényben. Bágyadtan.*) Mi az?

A NŐ: Semmi! Semmi, édes. (*Izgatottan.*) Szeretni fogsz mindig?

A FÉRFI: Csókolj meg. (*Hosszu csók.*) Látod, most újra élünk, most nekilendülünk az életnek, a csókos éjszakáknak, a nagy szenvedélynek. Az én asszonyom leszel, az én egyetlen kis feleségem. (*Újra zaj a szekrényben.*)

A NŐ (*izgatottan*): Gyere, gyere, szökjünk innen! Vigyél! Én félek, úgy félek, érted... Féltetek!

A FÉRFI (*iszik*): Kis bohó, dehogy megyünk! Most, amikor megtalálalak? (*Iszik.*) De fáradt vagyok, ez a buta ital! (*Próbál mozdulni.*) Nem bírok felkelni, hagyj aludni!

A NŐ: Kelj fel! Istenem, mi lesz? Te édes! Meg akarnak ölni! Menekülj!

A FÉRFI (*álmában sutlog*): Te édes, szegény kis madaram.

A NŐ (*a szekrényhez ugrik, rázárja a kulcsot*): Istenem!

JIMY (*a szekrényből*): Nyisd ki, te rongy!

A NŐ: Nem, nem! (*A férfihez, rázza.*) Kelj fel!

JIMY (*dörömböl, feszegeti az ajtót*): Nyisd ki! Megdöglek!

A NŐ: Jimmy, ne bántsad!

JIMY: Megöllek! Te nyomorult! Persze, megcsipetné az ostoba szerelmedért az öreg Jimmyt! Feladnál a kopóknak, de megállj, még nem vagyunk készen! (*A kés pengéjével nyitogatja a szekrényt.*) Az Istenit!

A NŐ (*kétségbeesetten rázza a férfit*): Menekülj! (*Lemondólag.*) Részeg. (*Ropog a szekrény.*) Jaj! (*Felkapja a revolvert és abban a pillanatban, mikor a szekrény kinyílik, belelő. Jimmy kitárt karokkal kibukik a padlóra.*)

JIMY (*hörögue*): Ringyó! (*Meghal.*)

(Pillanatig csend, a nő rémülten, kitágult szemekkel nézi a hullát, a férfi ezalatt felkel, mosolyogva rágyújt egy cigarettára, jelemeli a dívány sarkából Jimynek sapkáját, felveszi a kabátját, gunyosan a nőhöz.)

A FÉRFI: Édesem, ugy-e mondtam, hogy csak ostoba ember gyáva!... De máskor mond meg a barátainak, hogy a sapkájukat vigyék magukkal a szekrénybe... És most — jó éjszakát. *(El. Autótülkölés.)*

A NŐ *(zokogva)*: Gazember!

Függöny.

Toll és tör.

— okt. 18.

A POLITIKAI SZÓTÁR kiapad, vagy csődöt mond; hiányzik belőle a megfelelő szó, vagy fogalom, hogy névvel nevezhessük a gyermeket. Az új viszonyokhoz új meghatározásokra lenne szükség. Sajnáljuk, vagy ne sajnáljuk? — nincsen. Eddig »helyzet« volt mindig, de az nincs. Ami most van, az tulontul kusza ahhoz, hogy »helyzet«-nek nevezhetnők. Válság volt máskor is, de ez most válságosabb minden válságnál. Új világ van most itt és új dolgok, melyeket érzékelné sem tudunk, megfogni még kevésbé. Ami máskor bizonyára kiforgatott volna bennünket önmagunkból és megirázott volna bennünket, mint vihar a pelyhet, vagy legalább az idegeinket megpróbálta volna, most lesiklik rólunk és elsiklik fölöttünk. Áthasonultunk az eseményekhez, vagy az események tompítottak el bennünket? Nem lep meg és nem izgat föl már bennünket semmi. Minden mindegy. Valahogy csak lesz, mert sehogy még sohasem volt. A horvátok tüntetően távol maradtak a parlamentből? Egy vállvonogatás; kész. A románok deklarációt tesznek? A fülünk botját sem mozgatjuk. A delegáció haldoklik, vagy tán már meg is halt? Alászolgája. Csak egy-két esztendeje milyen felfordulással járt volna bármelyik is a három közül! Hogy izgultunk és kiabáltunk volna: Tűz! Tűz! És a nemzeti tüzoltókat hívtuk volna segítségül. Most nem izgulunk és nem sirunk. Nem kiabálunk és nem tartunk össze. Mások kiabálnak és tartanak össze helyettünk. Mi hallgatunk. Vajudva hallgatunk, vagy hallgatva vajudunk, bár nem szülünk semmit, még csak egy ötletet sem. Egyébként: ki tudja? Háttha a nagy idők s a világszerzte megmozdult hegyek utóbb mégis szülnék nekünk egy erős Magyarországot?...

MAGYARORSZÁG ÖNÁLLÓSÁGA UTBAN VAN: maga a kormány proklamálta az ország színe előtt a perszonális uniót. Önmaga ellen vétkezik, aki kételkedik megvalósulásában. Meglesz, mert a viszonyok — a világ eltolódott erőviszonyai — parancsolják és azok a forró vágyak támasztják életre, amelyek ezer és egynéhány éve élnek a magyar lélekben. Elválunk Ausztriától, amelyhez nem természeti szükség-

szerűség, csak bizonyos érdekek fűztek. Ugyis csak akkor szerettük egymást, amikor parancsolták; persze sokszor parancsolták, mindig. Néhány száz esztendő óta mindenestre. Folyton békültünk vele, mert mindig haragudtunk egymásra, sőt akkor is békültünk, mikor nem haragudtunk. Nem voltunk jó testvérek, mert nem is voltunk testvérek. Éppen csak, hogy egy családban éltünk és megőriztük a formát és a látszatot, hogy az idegenek ne lássák: mennyire nem tartozunk egymáshoz. Most tabula rasát csinálunk. Mert most már nemcsak az egész világ látja a jó viszonyt, hanem mi is megelégtünk a csinos családi harmoniát. Hiába, nem tudtunk se az osztrák németekkel, se a délszlávokkal, se a csehekkel egy tából cseresznyét enni. Vámtérület, pénzügy, hadsereg: a tejfelt ők fölőzték le, pedig a jó falatot mi is meg tudtuk volna becsülni. Végre most megvalósulhatnak reményeink. A király is akarja, a nemzet is. Önállóak leszünk. Bár — az igazat megvallva — semmi esetre se ártana, ha előbb csakugyan szert tennénk egy kis önállóságra.

AZ ÚJ WILSONI JEGYZÉKBŐL — fájdalom — kiderült az a régi gyanunk, hogy nem egyforma mértékkel mérik odaát az igazságot. És bármennyire hiszszük is, vagy szeretnők hinni, hogy Wilsonban a népeket átölelő idealizmus öltött testet és belőle sugárzik ki az igazság hajnala, hogy fénykéveit a szenvedő világ ábrázatára vesse, jogos keserűség emészt bennünket. A hit megőg bennünk és akkor esik ki a talaj a lábunk alól, mikor már azt hittük, hogy lassan-lassan mégis csak kapaszkodunk fölfelé a béke hegyére. Wilson új válasza mintha megdöntené a készülő békeépítményt, amelynek fehérszászlós tornya ott lebegett már képzeletünkben. A színes perspektívák megfakultak és valóban nagy optimizmus kell hozzá, hogy még ma is fentartás nélkül átadhassuk magunkat reményeinknek. Hiába, Wilson terveit, szándékait, képességeit, kialakuló akarátát, vagy felvillanó ötleteit, melyekhez Európa és a világ sorsa kapcsolódik, nemcsak elvek, eszmék és meggyőződések irányítják, de a szimpátia és az ellenszenv is. Nem arról van szó, mi a teljes és végérvényes igazság, amely Krisztus óta meghalt a földön, hanem hogy mi az az igazság, amit ők igazságnak ítélnék? Németország békejobbot nyújt, multját és becsvágyait, minden álmát odaadja áldozatul, hogy a békét helyreállítsa és mi az eredmény? Egy újabb jegyzék. Szigoru proklamáció, mi több: parancs. Az ántánt így akarja. Azaz Wilson. Wilsonban az ántánt és az ántántban Wilson. Németország szolgáltassa ki magát, adja át kényre-kedvre hadseregét, jegyverét, löszereit és földjét. Tegyen le vágyairól, sőt önvédelméről is. Hajlamai és érdekei amúgy sem számítanak. Hiszen Wilson papíron legyőzte! Kár azonban, hogy a hatalmas elnök nem győzte le magát is, az elfogultságot, amely homályos ellenzöt tesz világos látása fölé. Európa határait meg tudja vonni Lansinggal való tanácskozása közben, de nem tud határt szabni indulatainak. Kár. Mert így a végén mégis csak számító amerikai kalmárrá degradálódik, mikor pedig eredetileg Európa megváltójának készült.

A RÉSZEG LONDON örömmámorban uszott, kiűtötte a rumos hordó fenekét, whiskyben fürdött, jószagu, szeszes álmokat lehel, dicsőséget lélezett és betegre tánczolta magát akkor este, tíz óra után, mikor a német jegyzék dróton átrándult a szigetországba. John Bull sárga transzparens-et gyújtott az újságházakon, majd — miután kéklángu

tüzekkel a gyomrát is kivilágította — ágyának dőlt és pihenni tért, hogy álmában is folytassa a derék mulatságot. Mert mi történt? Németország megértő, konziliáns választ küldött Amerikának, melyben kifejtette békekészségét és hajlandóságát a wilsoni feltételek alapján való tárgyalásra. Ettől a jegyzéktől London berugott. Albion halvérű fiai, a vidéken, nyugodtan szenderegtek koczkás takarók alatt, mikor a mámorba szédült London a Bowystreeten elkurjantotta magát: kapituláció! London egy jó estét szerzett magának, ez megérte a pénzt, az italt és a fáradságot. Másnap zavaros fejvel, rosszkedvűen ébredt, mialatt Lansdowne lord, aki bölcs és mértékletes családapa létére korán nyugodni tért, talán éppen az íróasztalánál ült, hogy békepártjának megírja a megegyezéssel, kiegyenlítő béke proklamációját. Churchill éppen akkor mosakodott. Mosta a kezeit, mint bibliai elődje: Pilátus...

NINCS FEGYVERSZÜNET, míg Németország had-
erői folytatják törvénytelen és embertelen csele-
kedeteiket. A törvénytelen és embertelen csele-
kedet: a háború. Hát persze, amíg a háború tart,
nincs fegyverszünet. De ugyanazt a cselekedetet
követik el napról-napra odaát is. Az amerikai-angol-francia
egyesült seregek nem háboruszkodnak? Németország hajókat
süllyeszt el, az amerikaiak tankokkal és gázbombákkal szóra-
koznak. Egyszer egyik mulat, egyszer a másik. Mikor az egyik
sir, a másik nevet, amíg a mosolygó fiziognómia sirásra nem
görböd. A háború nem gyerekjáték. Nem bádogkatonákat álli-
tanak az asztalra és nem dugós puskával lövöldöznek. A játék
vére és életre megy. A háború: háború. De viszont a fegyver-
szünet: fegyverszünet. Ám a fegyverszünetből háborusdit
csinálni, ez most a francia diplomaták legujabb mulatsága s
— úgy látszik — az ötletes szórakozást az amerikaiak is meg-
irigyelték. A mulatság azonban hihetőleg nem fog soká tartani.
Egyszer csak ebben a mulatságban is be fog állni végre a
fegyverszünet.

Krónika II.

Succi.

— okt. 18.

Hétszáz év előtt, ha akkor él és koplal, szentté
avatták volna és méltán. Noha nem tudott beszélgetni
a madarakkal és nem tudott száraz lábbal járni a tenger
szinén, noha keze nem volt érzéketlen a tüzes vas iránt
és nem tudott repülni, hacsak álmában nem, mégis
lefőzte magát Mózeset is. Nem ugyan a szervezésben, a
törvényalkotásban, a bölcsességben, de a koplalásban
és ez is valami. Mózes is koplalt ugyan negyven napig,
utána azonban csak annyi ereje maradt, hogy földhöz
vágja a két kőtablát, Succi mester azonban a köz-
jegyzőileg hitelesített koplalása negyvenedik napján
nem elégedett meg ennyivel. Ő lovagolt és vívott is.

Teljesítménye éppen úgy az akarat, a lélek diada-
lát szemlélteti a test fölött, mint a mártíroké. A költő
születik, noha azzal, hogy születik, gondolom, nem tett
még meg mindent a költészet érdekében, a koplaló mű-
vészetre viszont képeznie kell magát a jelöltnek. Erély-
lyel, kitartással, szívéssal, makacsul, konokan, s épp
úgy végig kell járnia a szenvedések iskoláját, mint egy

szentnek. Régen, amikor még az volt a világnézet
alapja, hogy test meg lélek, az két különböző valami,
két ellentétes és ellenséges princípium, rossz és jó,
pokol és menny, amely szüntelen küzd egymás ellen s
a cél: győzelemre segíteni a lelket a testen, megölni,
elnémítani a test szavát, piszokba temetni, szöges övvel,
daróczczal, korbáccsal gyötörni a testet, régen: Succi
mester alighanem filozófiai iskolát csinált s követendő
példaként szerepelt volna az emberiség előtt, szemlél-
tetőjeként ama — kissé merészen hangzó — tételnek,
hogy enni sem muszáj, ugysis megélhet az ember.

Ma azonban már a magasrendűségnek más krité-
riumai vannak. A test forradalmi programja ha nem
is teljes egészében, de számos részletében megvalósult;
ma már tudjuk, hogy a test és a lélek ellentétes kettőssé-
gét konstruálni az emberiség, a nemzedékek egészsége
ellen való bűn volt, korunkban tehát János mester csak
artistának számított; csodaembernek, attrakciónak.
Igaz viszont, hogy csak egy hajszálon mult, hogy így
is nem lett belőle nagy férfiú.

Ha a háború még tovább tart, nem valószínűtlen,
hogy Succi mester rendszerét bevezették volna a had-
viselő felek és felhasználták volna a közéleti megvalósítási prob-
lémák megoldásában. Kiderült volna, hogy, miként
a póttanyagok sokkal táplálóbba az eredetiekénél, azon-
mód a koplalás is alkalmasabb az éhség csillapítására
a táplálkozásnál. Succi, a ki hatvannyolcz esztendő
volt, alighanem várta is, hogy reá kerüljön a sor és
neve oly népszerű legyen, mint Wilsoné, vagy Foch
tábornagyé, szerencsétlenségére azonban közbejött a
békeajánlat és reménységei füstté lettek. Nem csoda,
hogy bánatában meghalt.

A béke ugyanis, amelynek a közeledését lelkenedezve
várja a világ, nem hajlandó többé szenteket látni a kop-
lalókban és nem elégszik meg azzal sem, hogy könyvet
hullasson a szegények fölé. A béke, a jó béke annak az
állapotnak a megteremtésére törekszik, amely lehetővé
teszi mindenki számára, hogy megszerezhesse, amire
szüksége van. A béke megszünteti, vagy legalább is
csökkenti a nemzetek, a népek, az osztályok kizsákmá-
nyolhatóságát, olyan idők elkövetkezését siettet, ame-
lyekben, reméljük, csak az nem fog enni, aki nem akar.

Ma már tudjuk, hogy Malthus főtisztelendő ur el-
mélete, amely szerint mindig több lesz az ember s
kevesebb a főka, nem igaz s csak arra alkalmas, hogy a
determináció hamis dogmáját tudományosságot mi-
melő érvekkel is igazolja, hogy elhitesse az emberekkel:
úgy van jól, hogy szegények és éhezők is legyenek, még
pedig sokkal többen, mint jóllakottak. Ma már tudjuk,
hogy a fókák szaporításának lehetőségei szinte korlát-
talanok s csak azért kevés a főka, mert a fókatulajdono-
soknak érdekében áll, hogy ne legyen sok. A jövő böl-
cselője tehát nem fog Succira hivatkozni, mondván:
ne egyetek annyit, kevesebb is elég, hanem igenis azt
fogja prédikálni, hogy nem a gyomorszükkület, de a bősé-
ges táplálkozás egészséges és az egészséghez, az élethez
mindenkinek joga van, aki dolgozik.

Az olasz koplalóművész, sőt: mester nimbuszát azonban a háboru sem növelte. Mig ugyanis régen csak a dervisek, a dijnokok és a fakirok voltak a vetélytársai, most egyszerre, konkurrencziát csinált néki az egész világ. Az emberek kezdtek leszokni az evésről és ha nem böjtöltek is negyven napig, de koplaltak ötven hónapon át. És: nem kényelemben koplaltak, mint Succi, nem úgy koplaltak, mint egy ur, hanem ácsorgással és háborus rendeletekkel egybekötve koplaltak, ami duplán számít. Képzelem, hogy lenézte a sok dilettánst János mester, aki legalább megélt a koplalásából és mennyire várta, hogy végre hozzá forduljon a világ, hozzá, a tanárhoz, a koplalási reglement megismerésére.

Az emberiség válaszutra ért. Vagy Succihoz kellett fordulnia, aki esetleg meggyőződött volna arról, hogy a kukoriczakenyér is felesleges fényűzés, vagy Wilsonhoz, aki viszont, jövőre, fehér buzakenyeret helyez kilátásba. Az európai »álladalmak és egyéb emberi közületek« sorsának intézői eddig azt a morált tanították, amelynek megvalósulását Succi, igaz, hogy csak ő egy magában, reprezentálta és amely szavakba öntve így szólt: érétek be minél kevesebbel! Most úgy látszik, új világfelfogás van kialakulóban, egy kevésbé heroikus világnézet, amelynek első gesztusa a béke felé irányult. Nem a tökéletesbülés, — a szenvedés útjának elmélyítése — de a megalkuvás: a béke, a boldogság felé.

A táplálkozás feleslegességéről szóló elmélet egyetlen illusztrálója, Succi nincs többé és most már csak az van hátra, hogy e bölcelet összes teoretikusai is eltűnjenek a világ szinpadjáról.

Andiol.

Metszet.

(Egy régi velencei könyvből.)

Velence. Szent Lázár-sziget.
Ezernyolcszázharminczhét. Alkonyat.
Árnygondolák és sóhajgondolák,
s az iv alatt, boltos falak
mélyén még pergament sziszeg.

Kék ingben dolgozó fluk;
olajláng fényinél szegény fa-sajtó:
szellem szolgálai ók.

Ezernyolcszázharminczhét: éjszaka,
ezüstlepel, hulló foszlánydarab.
Bukó sirályeső a tengeren,
borusan szüzi holdsugár.

S a Pátriárka ólmos ablakon
az éjbe néz, míg csillogó sorok
születnek meg a présanyából.

Lajtor László.

A boldog császár.

— V. Lajos és kora. —

(Regény.)

(4)

Irta: KELEMEN VIKTOR.

Von Garde veszedelmesen közeledett Gobenz felé; a bárd csapatok alig tanusítottak ellenállást, csetepaték, utóvédharczok közepette vonultak vissza. Von Garde ezt egyrészt gyávaagnak tartotta, de másrészt arról is meg volt győződve, hogy a harctéri helyzet e kedvező alakulásában hadvezéri képességének nem csekély része van.

Julius elején, forró nyárban értek a pepita hadak Gobenz alá és körülzárták a várost; Alois Kent a vezetőemberekkel idejekorán elmenekült. Az ostrom nem tartott sokáig. Von Gardenak számos jó ágyui valának és Gobenznek rozoga falai. A várban maradt kevés lakosság remegve várta a történeteket. Mindenki ismerte a pepiták gyűlöletét és így tudhatta, hogy a férfiakra halál, az asszonyokra és leányokra meggyalázás vár. Mondják, hogy a nők a férfiaknál lényegesen nyugodtabbak voltak.

Julius huszonhetedikén elesett Gobenz és a diadalmas hadak előzőnlötték a várost. A házakat fölgújtották, kirabolták és lerombolták az üzleteket; megettek minden megehető és megittak minden bort, amit a pinczék méhe rejtett. A csecsemőket a szurony hegyére tűzve hordták végig az utcákon, a férfiakat gyáván lemészárolták és tizenkétéves gyermeklányokat szüleik szemeláttára becstelenítettek meg az utcza-sarkokon.

*

Tanga, mint tüzérezredes, a pepita hadseregben szolgált; mikor hazája veszélyben forgott, — bárd származása lévén — Alois Kenthez szökött és felajánlotta szolgálatait.

Jó katona volt; szükszavu, gyorseszü és kérlelhetetlen szigorúságu. Sok életrajz írója zseniálisnak tartotta.

Tanga tábornok csapatait Gobenzről keletre, mintegy negyvenöt kilométer távolságban csoportosította, mert véleménye szerint Von Garde előnyomulása ez irányban volt várható. E föltevésében nem is csalódott; kémei és előőrsei egy este husz kilométer távolságban ellenséges erőket jelentettek.

Az eső egész nap szakadt és a talaj átázott; hűvös és barátságtalan volt az este. A bárd sereg egy erdőben táborozott, Tanga tábornok az erdőszlakban húzódott meg. Egy ideig a térképét tanulmányozta és vonalakat rajzolt rá, majd ruhástul végigfeküdt az egyszerű ágyon és aludni próbált. Egyszerre tompa zugás ütötte meg a fülét. A tábornok felfigyelt, majd köpenyét vállára kapva, kilépett a táborba.

A katonák a tábortüzek mellett dideregtek. Mikor vezérük megjelent, hirtelen csönd támadt. Szünet. Tanga mozdulatlanul állott; kinos, feszült csönd. Egy öreg huszár ekkor előlépett, tisztelgett és elszántan mondta:

— Tábornok urnak alásan jelentem, nem tud a legénység aludni. Kutyának való pihenő ez!

Tanga tábornok egy szót sem szólt, csak megvillant hideg fényű szemé, a köpenyét hirtelen mozdulattal leterítette egy fa alá, a sárba és lefeküdt. A következő pillanatban kialudtak a tüzek és a tábor elcsöndesedett, mint egy temető.

Másnap a tábornok megütközött Von Garde seregével. A könnyelműen előnyomuló császáriakat csaknem bekerítette és hatalmas csapást mért rájuk. De a győzelem után nem nyugodott meg: üldözőbe vette a menekülő pepitákat és utolérván, ismét megverte őket. Így haladt győzelemről győzelemre és két hét alatt majdnem a határig vetette vissza Von Gardét és a császári hadakat.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Von Garde egyik baklövést a másikra halmozta és lassan kitakarodott a bárd tartományból. Tanga ekkor Gobenz visszafoglalására vezette harczokban megedzett seregét.

Gobenzben ismét nagy rémület uralkodott. Ugyanis a pepita hadak bevonulása után sok metropoliszi kereskedő jött a meghódított városba, ahol jó hasznot reméltek és családjukat is magukkal hozták. Az ostrom borzalommal töltötte el őket, mert ismerték a bárdok gyűlöletét és rettegve gondoltak a sivár jövőre.

Szeptember elején vonultak be a diadalmas bárd csapatok a visszafoglalt fővárosba; kifosztották a pepiták boltjait, a férfiakat gyáván lemészárolták és a leányokat szüleik szemeláttára bectelenítették meg az utcásarkokon.

Az eddig aratott győzelmeire büszke fiatal császárt a vereségek szünni nem akaró sora alaposan elkésérintette. És éppen mert csak hiuság kérdése volt, számszorosan fájt és valami gyermekes makacssággal határozta el, hogy mindenáron győznie kell. Ha az ember életérdekein csik sérelem, azt még elviseli valamiképpen; csak ha a hiuságát bántják meg, az elviselhetetlen.

*

A koronatanácson gróf Lion, a kánczellár, mintán kifejtette a helyzetet és ügyetlenséggel meg tehetetlenséggel vádolta Von Gardét, azt az előterjesztést tette, hogy a bárdok leverésére vegyék igénybe az északi szláv birodalom segítségét, amelynek császára régen lekötöztette a Leoningeknek. Azután ismét Von Garde ellen fordult; személyes ellensége lévén, nem mulasztott el egyetlen alkalmat sem, ahol a tábornoknak árthatott. Mondják, hogy valamikor egyazon hölgy kegyeiért versengtek mindketten és a szerelem terén a tábornok maradt a győztes, innen származott a gyűlölet.

A tárgyalások sikerrel jártak. A szlávok császára üdvözlését küldte Lajosnak és biztosította, hogy boldog, amiért ezt a csekély szívességet megteheti és egyben közli, hogy egy félmilliónyi sereg készen áll, hogy a hűtlen bárdok földjére behatoljon. És ezt valóban szívesen mondta, nemcsak mert jó barát volt, hanem mert semmitől sem riadt vissza, ha egy nép szabadságát kellett vérbefojtani.

Szeptember végén indultak meg az északi szláv hadak. Jött, jött a zord embertömeg, megmozdultak az erdők, amerre ment, a hegyek sziklás gerinczén és a szelid domboldalakon, mint egy ezerfejú kigyó, úgy húzódott le a csöndes völgyekbe, falvak és városok elpusztítva, hallgatagon maradtak el mögötté s előtte a tündéri bárd róna terült, a hegyekről most erre áradt, zudult, hömpölygött a szennyes áradat. A bárdok földjén hirtelen elhalkult minden; a komorság és eljövendő gyászok boruja rettentő súlylyal nyomta a lelkeket. Az emberek szívszorongva lestek, mi lesz, mi lesz... az asszonyok imádkoztak és sirtak, a férfiak

az elkéséredettség konokságával készültek a legvég-sőkre.

Maga Kent, aki amint egy szónoklatában mondta »csóvát vetett a birodalom korhadó épületébe«, Alois Kent is megrendült. Ő egy kavicsot dobott el és most egy agyontiprással fenyegető lavina dördült feléje. És a veszedelemben hasztalan volt minden; szavával nemrég forradalmat szított és császárt detronizált és most elveszett a hangja a viharban. Kétségbeesett, fuldokló segélykiáltásait elnyomta az elemek tombolása.

Alois Kent tehetetlenül állott a sülyedő hajón és révetegen nézett körül, keresvén valakit, akinek a szíve nyugodt maradt és az agya tiszta ebben a pokolban. A pillantása Tanga tábornokra esett, akit feltékenységében mindig elnyomni igyekezett. Egy csuf, viharos estén látogatta meg a vezért, aki szívesen fogadta, mint máskor, csak szemüvege mögül szenvtelen, szürke szeme mintha palástolhatatlan szomorúsággal tekintett volna ezen az estén és a homlokán, derült, becsületes homlokán a bánat felhője borongott. Ezen az éjszakán a bárd tartomány teljes hatalmu diktátora lett. Alois Kent reggel felé nyugodtabban távozott, mert úgy érezte, hogy jó kézbe tette népe sorsát.

*

Régen fölbomlott a közös akarat; a forradalom vezérei között súlyos egyenetlenség támadt. Ismét beigazolódtott, hogy öt ember már nem képes tökéletesen ugyanazt akarni. A veszélyben is, mindenki csak beszélt: a szónokok hazája volt ez. Az önzetlen akarások tiszta lángja vergődve aludt ki a megalkuvó, személyi szempontok tengerében. Amint Névtelen krónikájából kitűnik, e napok történetét később megghamisították; a lapokat elégették, a muzeumokban sem maradt egyetlen példány.

Alexander rettenetes csalódással látta, hogy hiába volt minden nagylelkűség, bátorság, önzetlenség és tiszta hit, a forradalom végérvényesen belekerült a posványba. Meghasonolva, kiábrándulva, összeomlott lélekkel futott az emberek elől. Megrendült életét elkéséredetten dobta a csaták tüzébe.

Október harmadikán, ködös, nyirkos hajnalban, miközben századát kivont karddal vezette rohamra az északi szlávok többszörös sorai ellen, golyó találta. Még véresen és sebesülten is előrerohant, törékeny testét szuronyok hegye járta át és súlyos lovaskardok sujtottak le rá. Akkor leomlott a vérrel áztatott földre, hazája földjére, amely oly keveset adott neki és felismerhetetlen roncsná tiporták a roharzó lovak patái.

Mivel holttestét nem ismerték föl, legendák születtek a költőről, aki olyan halálosan komolyan vette önmagát és a forradalmat, mint csak nagyon kevesen és aki ezt a hitét habozás nélkül pecsételte meg kora halálával.

*

Az északi szlávok győzelmei nem okoztak tiszta örömet Lajosnak; a megbántott büszkeség keserűsége rontotta el azt. A munkája fáradságos volt; de nem szerzett kielégülést; úgy érezte, hogy sohasem fog az unalomtól megszabadulni. A legpompásabb életet élte, de megszokta és megunta a mindennapi pompát; arra gondolt, hogy például a koldus ugyanígy jár a maga sorsával. Csakhogy, a szegényben legalább élhet a reménye egy jobb életnek és e kiszínezett élet czél gyanánt lebeg előtte; ő azonban nem táplálhat reményt. Olyan pompában és gazdagságban él, amelynek nincsen felsőbb foka.

Ingerült, ideges, érzékeny lett és csak akkor érezte magát boldognak és nyugodtnak, amikor Lukréciával találkozott. Ilyenkor leolvadt róla az a feszesség és zárkózottság, amelylyel kifelé vértette magát; vidám lett és tréfás, féktelen és könnyelmű az ölelésben.

Ősz volt, a lebukó nap bágyadt mosolya megara-nyozta a rőt lombokat. Lajos megcsókolta Lukréciát és a csókjában valami kényszeredettséget érzett. Szájával elbocsátotta a leány száját és hosszan a szemébe nézve, halkán kérdezte:

— Szeretsz?

— Szeretlek — sugta Lukrécia és a hangja különösen rezgett.

Lajosnak egy fájdalmas gondolata támadt:

— És ha... ha nem volnék császár... tegyük fel, ha szegény ember lennék... szeretnél akkor is?

Lukrécia elkerülte a Lajos pillantását:

— Hogy kérdezheti... Felség.

Lajos egy kissé gondolkodott, — ilyenkor a szemöldökét komoran föl vonta — azután felvidult és gondtalan lett ismét.

A sűrű kertben elrejtett villa lépcsőjén fölfelé haladván egy idegen férfival találkozott; aki himbáló léptekkel ereszkedett le a lépcső fokain, miközben egy szentimentális keringőt fütyörészett. Harminczöt éves lehetett; simára borotvált arcot és kissé kopott fekete ruhát viselt. Pillantása találkozott a Lajoséval, aki zavarba jött e nyílt és tiszteletlen tekintet miatt, de megnyugodott abban, hogy nem ismerte föl.

— Mivel töltötted a napot? — kérdezte később Lukréciától.

Lukrécia elnyújtózott a pamlagon:

— Semmivel... ma pihentem.

— Egyedül voltál?

— Egyedül... azaz... egy látogatóm mégis volt, nemrég ment el.

— Találkoztam vele a lépcsőn.

Kis csönd támadt. Lukrécia várta, hogy Lajos kérdezni fog; a hirtelen csönd készületlenül találta és kellemetlenül hatott rá. De érezte, hogy beszélni kell, akármit, csak beszélni és ventatottan mondta:

— Távoli rokonom... színész.

Lajos kényelmesen hevert a fotelban; a szemét most rávetette Lukréciára és hosszan nézte.

— Ugy...

Lukrécia sietve folytatta:

— Vidéken élt mostanáig, csak néhány napja tartózkodik Metropoliszban. Engem azonnal fölkeresett. Gyermekkorunk nagy részét együtt töltöttük és ő birt rá, hogy a színpadra lépjek.

A császár elmerengett. Lukrécia már biztosan haladt:

— Most itt akar maradni és én megígértem, hogy megemlítem Felségednek... úgy tudom, a várszínház igazgatója súlyos beteg... Felségednek egy szavába kerülne... nagyon kérem... én nagyon hálás leszek...

Hízelkedve közeledett Lajoshoz, aki e perczen halálosan gyűlölte a feketeruhás embert. De büszksége megóvta attól, hogy nevetséges legyen és mikor Lukrécia a hosszú csók után várakozással tekintett reá, nyugodtan mondta:

— Meglesz.

Két hét múlva Róbert — így hívták a vidám színészt — a várszínház igazgatója lett. Lajos ekkor ritkábban találkozott Lukréciával, kellemetlenül hatott rá az a tudat, hogy Róbert gyakori vendég nála; viszont méltóságán alulinak tartotta a dolgot szóba

hozni. De gondolataiban sokat foglalkoztatta az eset és a lelkébe alattomos, bántó diszharmóniát lopott. Ismét a munkához fordult és ujult érdeklődéssel szemlélte a bárd forradalom utolsó felvonását.

*

Az utolsó vesztett csata után Tanga, a diktátor, seregeit egy kis falu köré vonta vissza. Ő maga egy dombon épült ódon és elhagyott kastély nagy, erkélyes termében szállott meg, amelyből messzire lehetett látni a sikon. E napon a legénységnek kettős adagokat adott; majd szobájába zárkózván, térképeket vett elő és dolgozott, számított, gondolkodott. Hadsegéde százszor kopogott ajtaján, de ügyet sem vetett rá. Hajnal-tájban félredobta a térképet és járkálni kezdett a szobában. Husz óra hosszat tartott a rettenetes séta, föl és alá. Akkor kinyitotta az ajtót. Frissen; a fáradtság minden nyoma nélkül lépett ki, csak a szeme tüzelt és beesett, szakállas arcán halálos sápadtság ült. Nyugodtan lement az udvarra, lóra szállt és szóltanul intett hadsegédének, hogy kövesse. Végiglovagolt a pihenő táboron. Egy legénynél megállott.

— Hány éves vagy? — kérdezte nyugodtan.

— Alázatosan jelentem, tizenhét leszek a télen — felelte feszés vigyázzban a fiú.

— Ki vár reád odahaza?

— Édesanyám, kistestvérkém, meg az... az...

— Kicsoda?

— Tábornok úr megkövetem... az arám...

Tanga tovább lovagolt. Egy öreg huszár pipázott a fűben.

— Hány éves vagy?

— Alázatosan jelentem, hatvan múltam a nyáron — mondta az öreg felugorva.

— Ki vár reád odahaza?

— Három leányom meg hét kis unokám, — felelt az öreg elérzékenyülve — kettő árva... meghalt az apjuk a háboruban.

A tábornok visszatért a kastélyba. Ismét kezdődött a séta; a Tanga sápadt arcára egy határozott, kemény vonás mélyült. Nem lehet másképp... bűn és örület... egyetlen csepp vér sem fog elfolyni hiába... És leült íróasztalához és irt valamit.

Másnap az előörsök az ellenség közeledését jelentették. Tanga magához hívatta hadsegédét, egy lepecsételt iratot adott át, azzal az utasítással, hogy vegyen maga mellé egy kürtöst meg egy gyalogost, aki fehér zászlót vigyen, az irást adja át az ellenséges erők parancsnokának és hozzon választ. A hadsegéd elsápadt és mondani készült valamit. De a tábornok hosszan, hűvösen nézett rá és ellentmondást nem tűrő hangon mondta:

— Ezredes ur, teljesítse a parancsot.

A hadsegéd összerendezte és gyorsan távozott.

A fegyverletétel föltételei eléggé kedvezőek voltak, szabad elvonulást biztosítottak a negyvenezer lefegyverezett bárd harcosnak és felelősségrevonás nélkül való szabadságot Tangának és kilencz tábornokának.

Az északi-szláv ezredek sorai előtt elsőnek Tanga tábornok adta át a kardját, de az ellenség lovagias vezére nagyrabecsülése jeléül visszaadta úgy neki, mint tábornokainak. A negyvenezer fáradt katonának halomba dobta fegyverét, azután mindegyik hazatérhetett a családjához, a falujába.

De a nemzet sohasem tudta megbocsátani Tanga tábornoknak, hogy nem volt hajlandó egy talán színpadias és hatásos, de gyalázatos, hiábavaló pózért negyvenezer életet odadobni. És mivel bűnbak kellett, akire minden gyűlölet rászáll, a dicsőségére hű nemzet

Tanga tábornokot árulójának bélyegezte. Minden harag és felháborodás ellene fordult és a legocsmányabb vádakkal illették: a hiúságában megsebzett nép nem ismert irgalmat. És följegyezték, hogy a legvéresebben az a negyvenezer ordított, amelynek életét ő mentette meg.

Tanga tábornok nem válaszolt a vádakra és nem védekezett. Hátralévő életét falusi magányában töltötte, ahová nem ért el a söpredék lármája, a filozófusokat olvasgatta és rózsafákat ültetett a kertben. Mindig derűs volt és vidám, a sok szenny és sár, amit rádobáltak, nem tudta elborítani. Később akadtak, akik megértették a tábornok életét és tisztára mosták a vádak alól, de az agg vezér már ezzel sem törődött. Hosszu élete végén megbékülve hunyta le a szemét; a temetése szegényes és egyszerű vala. Hadd szolgáltasson szerző a történelem előtt igazságot a mártíriumot panasz nélkül megjárt tábornoknak, kiváló eszének, pompás szívének és igaz emberi nagyságának.

Alois Kent és a felkelés vezérei a fegyverletételkor már elhagyták az országot és a bárdokkal rokonszenvező európai népekhez menekültek, mivel a feltételek csak a katonáknak biztosítottak sértetlenséget. E férfiak külföldön még sokáig fáradoztak a legfantasztikusabb tervek megvalósításán, persze eredmény nélkül. Hazájukban in effigie felakasztották őket és majd mindnyájan az önkéntes száműzetésben haltak meg.

*

Von Garde hadai végre elárasztották a bárdok földjét. Eljutottak Gobenzbe is, ahol éppugy viselkedtek, mint első ízben. Metropolisz ismét lobogódiszt öltött és fáklyásmenet vonult a császári palota felé. De Lajos ezuttal nem lépett az erkélyre, fogadni népei hódolatát és nem osztozott a diadalmámborban. Úgy érezte, gunyolják a zászlók, és kikaczagják a fáklyák imbolygó lángjai. A bárdok leverését roppant kudarcnak érezte és boldog volt, mikor az északi-szlávok kitarakodtak az országból. Megszégyenítő csalódás volt az is, hogy a bárd tábornokok az északi-szlávoknak adták meg magukat és tőlük nyertek kegyelmet. Keserűséggel nézte a zajos tömeget és megvetéssel fordult el attól. De a nép, az ezerfeji és fejetlen, az ezerszemű és vak nép nem tudta mindezt. A fiatal és győzelmes Lajost ezóta nevezgették a »boldog császár«-nak.

A boldog császár olyan ingerült és türelmetlen lett, hogy néhány napra a westerdorfi nyári kastélyába utazott, ahol a győzelem keserűségeit akarta kipihenni. A nagy, hervadó park és az éles falusi levegő jótékony hatást gyakorolt rá, mindjárt frissebbnek és nyugodtabbnak érezte magát. Este sokáig sétált a kert kavi-csos sétatányain, amelyekre halott levelekből finom, rőt szőnyeget terített az ős. Azután hálózobájába tért, egy darabig fel és alá járkált a pompás teremben, az aranykeretes, velencei tükörben megnézte magát és futólag elhatározta, hogy pofaszakállt fog növesztetni, ami által arcza férfiasabbnak fog látszani.

Majd lefeküdt a remek ágyba és lehunyta a szemét; de az álom késett, érzések, gondolatok, a mult napok eseményei féket vesztve viharoztak az agyában. A forradalom képeibe elmúlt életének képei vegyültek, forgolódott a fehér párnákon, jobboldaláról a baloldalára feküdt, de elaludni nem tudott; kimerült és izzadni kezdett, a takarót letolta magáról, de ekkor fázott, megborzongott és ismét betakarózott. Éjfél régen elmúlt és még mindig álmatlanul fetrengett császári ágyán. A gondolatai folyamába most hirtelen belekerült a Lukréczia mosolygó feje és felkönyökölt;

hatalmas vágyódás lett urrá keserűségén és csalódottságán.

Az éjjeli lámpa szelid fénye körülölelte. Magára kapta hálóköntösét, kiszállt az ágyból és összetörten roskadt az ablak előtt álló karosszékre. Fejét hátrátámasztotta és szomjasan suttozta a Lukréczia nevét. Künn már derengett, a késő őszi hajnal csodálatos rózsaszínjébe fulladt az ég sötétje s az öreg fák között józan szellő dalolt. A boldog császár nagyot sóhajtott, fejét tenyerébe támasztotta, úgy meredt ki tunyán és lemondóan az isteni hajnalodásba és elfeledve gondot, kudarcot és megalkuvást; arra gondolt, hogy az ég sincs olyan rózsaszín, mint a Lukréczia teste.

A férfi az élet kudarczaiban és csalódásaiban a nőhöz menekül és benne talál vigaszt. És az az ember igazi tragédiája, hogy abban kell megvigasztalódnia, ami se nem értékes, se nem magasrendű, se nem föl-emelő.

HATODIK FEJEZET.

A vért beitta a föld; a hó lehullott és elsimitotta a dombokat, amelyek alatt a harcosok aludtak; a tavasszal kisarjadó fű ismét ártatlanul zöldelt, nem tudott a borzalmakról és nem emlékezett semmire; a bárdok földjén minden elcsöndesedett.

Az északi-szláv seregek még a tél folyamán helyet adtak a császári csapatoknak, amelyek elárasztották, lefegyverezték és lenyügözték a gyászos tartományt. A birodalmi kormány álma valóra vált; pepita hivatalnokok jöttek és egy rettenetes organizáció nehezedett a szerencsétlen országra, amelyet most már Metropoliszból rendeletekkel kormányoztak, minden szabadságtól, az élet minden feltételétől és lehetőségétől megfosztották, tetszés szerint terheltek adókkal és vitték el az ifjakat katonának. Az irodalmat szigorú cenzura bénította meg; de a költők találékonyak voltak, allegorikus és szimbolikus művekbe rejtették mondani valóikat. A legkisebb csoportosulás gyanút keltett és katonaság lépett közbe.

Visszatértek a béke napjai. A császár beletörődve, fáradhatatlanul végezte munkáját, mint egy pontos kishivatalnok és sokszor nem is érezte magát egyébként.

Ritkábban találkozott Lukrécziával. Egyszer, midőn meglátogatta, ott találta Róbertet is, akit a leány bemutatott neki. Soha még olyan undorodást nem érzett, mint mikor megfogta a színész-direktor husos, nedves kezét.

Hasztalan próbált menekülni szerelme elől. Tragikus, fájdalmas és letipró szevedélylyel szerette ezt az igénytelen, feslett leányt, úgy hogy az okosság pillanataiban önmaga előtt is szégyenkezett. Mesterségesen akarta gyöngíteni ezt a keserű boldogságot, gondolataiban százszor elismételte, hogy Lukréczia alantas szellemű, közönséges, testi életet élő nő, aki semmiképp sem illik hozzá. Védekezésül elméleteket gondolt ki a szerelemről; azt tartotta, hogy a férfi a nőben csak halvány vázat kap, amit fantáziája ruház fel minden széppel és jóval; a férfi tehát tulajdonképpen nem is a nőt szereti, hanem azt az ideált, amit fantáziájában a nő képére megteremtett.

De hiába vigasztalta magát e gondolatokkal, rettenetesen vágyódott és tehetetlenül vergődött a szomorú szenvedélyben. Érzéseiről sohasem beszélt Lukrécziával; ő valószínűleg amugy sem értené meg, ő nem törődik a lelki élettel. Ő csak a testi kéjt akarja; neki mindegy, csak férfi legyen, jó szerető. És ez akárki lehetett, mert csak a szerelmes pótolhatatlan és csak a finom lelkek számára.

A gögje és a büszkesége sem engedett semmi közleledést; lassan öntudatra ébredt és föltámadt benne ősei büszkesége s inkább meghalt volna, semhogy a nő előtt megalázkodjék. És a Lukréczia hűségében is kételkedni kezdett; egyszer határozottan megérezte rajta a Róbert különös parfümjét; másszor meg látni vélte, hogy Róbert egy függöny mögött szájoncsókolta Lukrécziát; de nyugodt maradt és egy szót se szólt.

A tél végével, hosszabb pihenő után fölkereste Lukrécziát. Ugy találta, hogy a leány különösen örül e látogatásnak, jókedvét félremagyarázta, a vidámsága kellemesen érintette és maga is felvidult. Tréfa, csók, nevetgélés és ölelés között szálltak a perczek, — egyszerre Lukréczia elkomolyodott és önmagával küzdve fordult Lajoshoz:

— Felség, — kezdte alázatosan — kérni szeretném valamire.

Lajos nem tudta elképzelni, mit akar Lukréczia, jobbkezevel egy különös mozdulatot tett, amelylyel a kihallgatásokat szokta megnyitni és így szólt:

— Tessék.

E biztatásra Lukréczia szinte egyetlen lélekzetre mondta el, hogy sokáig töprengett, amíg e lépésre elhatározta magát és nagyon kéri ő Felségét, hogy ne haragudjék reá, mert hiszen éppen csak ő Felsége végtelen nemességében és jóságában bizakodva mondja el a következőket. Jól tudja, hogy cselekedete könnyen hűtlenségnek és hálálanságnak tetszhetik, pedig távolról sem az, mert ő továbbra is azzal a hódoló imádatlalt viseltetik ő Felsége iránt mint eddig, sőt eljövendő életének is csak ez ad értéket; viszont azt sosem merte remélni, hogy ő Felségéből komoly érzelmeket váltott ki; mit is akarhat országok diadalmas ura egy szegény és egyszerű leánytól?

Lajos hallgatott, merev arczczal, amelyről semmiféle indulat nem volt leolvasható. Csak a keze kapaszkodott görcsösen a szék karfájába és az ajkába harapott.

(Folytatása következik.)

Tükör előtt.

Ugy elhintázik benned a világ,
mint bárányfelhő rengő tó vizén,
s ébenkereted apró négyszögében
boszorkánytánczot lejtene a tárgyak.

S ha megtalálalak tikkadt délutánon
olykor, ha hűs sarkot keresve járok,
s ha visszanézek benned
metszett ajkat, szemet és minden ifjuságot,
így szólok hozzád

„Tükröm, én ezüst kincsesládám,
beléd rakom a hajam selymét
és drágakövéket két szememnek,
a bőröm, a vállam omló aranyát...
Csapódj reá fényes tükröfedeleddel!

És ne feledd el, ha jönnek az évek
s én kései, riadt szemekkel nézek eléd,
óh, pattanjon fel kis csodazárad
és mai, bágyadt ékszerszíneim színét
nézd vissza reám!”

Páll Rózsa.

Saison.

Az első hajó.

— okt. 18.

Gigantikus árnyak nyújtóztak végig a hajnali szürkületben. Felhőkarczolókat hatalmas silhouetteje meredt bele a sűrű ködbe, mely a tenger felől jött és elborította az egész várost.

A derengésben két férfi haladt a kikötő felé. Mindketten orvosok voltak. Az egyik, akinek hideg, angol-szász szemében néha valami álmodozó lágyság csillant fel: európai angol volt és elméleti szakon működött. A nagy háboru éveit a Rockefeller Institutban töltötte, ahol a fiziológia terén néhány nem éppen jelentéktelen eredményt ért el. Barátja, aki Baltimooreban született, a Cunard-társaság szolgálatában állott és most az első — New-Yorkból Fiuméba induló — gőzösre osztották be hajóorvosnak. Az amerikai alsó ajka néha kissé megrándult: régi idegsokk maradványa volt ez; a tengeralattjáró háboru első évében ugyanis a németek megtorpedózták a hajót, melyen szolgálatot teljesített. A robbanás nem ártott meg idegrendszerének, de egy tizenkilencz éves gyerekasszony sikitva kereste a férjét. A sokkot ettől kapta.

A két férfi szótlanul haladt egymás mellett. A kikötőből lázas, morájló munka lüktetett feléjük. Kémény bődült a ködben, mint óriás bölény a prairieken, gőzdaruk lihegték, lánczok csörömpöltek. A révkapitányság hajói sivitva szelték a vizet, a külügyi hivatal kis gőzjachtjai sikoltó szirénákkal száguldtak, tompa emberi kiáltások robbantak ki a hajnalból, targonczák dübörögtek. Emelődaruk villamosházikója gördült szédítő magasságban a sineken, zsákok csuszszantak, hordók oldala döngött, elevátorok zuhatagokat okádtak, jelzőharangok kondultak, izzószemű mozdonyok robogtak a kikötő felé.

Most megszólalt a fiziológus:

— Két sorsdöntő hajója volt a világtörténelemnek. Az egyik hajó ezekre a partokra érkezett és egy bizonyos Kolumbusz Kristóf volt a kapitánya. A második az a hajó, mely a mi partjainkról indul ma reggel; az első hajó, mely összeköti egymással a két megbékélt kikötőt. Öt év óta nem indult hajó innen Fiuméba.

Cigarettára gyújtott és folytatta:

— Jól tudod, hogy egész életemben elzárkóztam a világtól. A laboratórium volt a birodalmam, a mikroszkóp látótere a perspektívám. De bevallom, a ránkzuduló új korszak elragadott a munkaasztal mellől. Olyan hatalmas és megdöbbentő nagyszerűségeket érzek, hogy hálát kell adnom, mert ebben a korban élhetek. Hiszem, hogy most kell kibontakoznia az emberiség minden magasrendűségének és én most veled megyek, hogy láthassam az első hajnalt, hogy ott legyek az első hajón, hogy láthassam a felszabadult ember első szárnycsapását.

A hajóorvos mosolygott.

— Értelek. De megbocsáss : angolszász létedre is pathetikus vagy egy kissé. Kiütözik belőled az európai. Én nem vagyok a lógók és a harsonák barátja. A himnuszokat sem szeretem. Én úgy képelem : az első hajón a matrózok komoly elszántsággal dolgoznak, mindenki a helyén áll és várja a hideg, határozott vezényszavakat ; mindenki akkor mozdul, amikor szükség lesz rá. Nem kell a tömjénezés. Van-e pompásabb tömjén, mint a kürtökből kiáradó kénes füstszag? Emlékezzél csak gyerekkorodra, ha pályaudvarokon és hajóállomásokon ezt a szagot érezted, nem láttad-e élesen a messzeséget, a száguldást, a szabadságot? Az emberiségnek és a munkának ezt a hajnalát? Ugy-e különös? Zola álmodta meg a múlt században, egy francia. Mi most megcsináltuk. De a munkánkból ki kell irtani az álmok minden mámorát. Nem szabad részegen lelkesülnünk, csak hideg fejjel akarnunk.

A parthoz értek. A fiziológus ráült egy czölöpre. A víz szürke végtelenjén ott sötélt az első hajó. Sötét fellegek gomolyogtak ki a kémények torkán és vörös szikrák pattantak a feketeségből. A hajóorvos tovább beszélt :

— A lelkesítő és a hatalmas most nem a dolgok hangjában, színében és lendületében van, hanem néma, komor sulyában. Ezért nem tudjuk megtalálni örömiink és lelkesültségünk hangját. Új színek és új orgonák kellenének, ha a ma minden nagyszerűségét ki akarnók kiáltani. Hiszen érezheted, hogy a mi felszabadulásunk most szinte ránknehezedik, mint a bilincs. A mi nagy felemelkedésünk szinte lesújt. Elérkezett a messiási kor : az ember hazája az egész világ. Ám az első szabad hajók utasai az öröm mellett nem fogják-e az árvaság komorságát érezni? Az emberiség dideregni fog, mint szűz a boldog nászél előtt? A szabad utakra még el is kell indulni, de ez az indulás tragikusan feszült és komor lesz. Hiszen az öröme indulók dalában is van valami szomorúság. A rab is sajnál valamit a börtönéből, ahol esztendőket töltött.

A fiziológus közbevágott :

— Tisztán látom a gondolatmenetedet. Az emberiség — bizvást mondhatjuk : új gravitációs feltételek közé kerül. Ezért tévedtek azok, akik azt hitték, hogy füzértánczczal kezdődik az új élet. Az emberek — szegények — annyira támolyognak, hogy örülnek, ha a lábukon meg tudnak állani. Szinte azt mondanám, hogy a sovány és vérszegény emberiséget hizókurára kellene fogni, mielőtt megkezdzenők vele a munkát.

Csónakba szálltak. Ütemes evezőcsapások locsantak a hullámokon és a kis, kagylóalakú jármű repült velük a hajó felé. Most kibontakozott előttük a kikötő teljes gigászi nagyságában.

Az amerikai mosolygott :

— Látod, mi eszméket és anyagokat adunk az emberiségnek. Ez utóbbiakat nem lehet olyan gyorsan és könnyen szállítani, de talán jobban is örülnek neki. A világ egyik fele kiéhezett és először jól kell laknia, hogy hasznavehető legyen. Ők, szegények, nem fogják

tudni : mit köszöntenek előbb az első hajóban. A szabad emberiség első járművét, vagy pedig a hét sovány esztendő utáni első telt jászolt. Gyomrok és szívek egyaránt fogják köszönteni, úgy hiszem, hajónkat. Szinte irigylem őket, mert ők minden körülmények között mélyebben és jobban fogják megérezni az első hajó utjának jelentőségét. Ők jobban örülnek a fénynek, mert nagyobb sötétségben voltak ; jobban örülnek a szabadságnak, mert nagyobb rabságban voltak és jobban örülnek az ennívalónak, mert éhesebbek. Az ő megtisztulásuk nagyobb lesz, mert piszkosabbak voltak. Mi, bármilyen sokat nyertünk is a háboruban, maga az új élet nem jelent számunkra olyan nyereséget, mint nekik. Ez az első hajó, mely elindul, csak számunkra lesz egy exotikus állat, valamint számunkra is azért az, mert mélyebben tekintünk a dolgok mélyére. Nekünk az a hajó végeredményben csak ezer közül egy, önékik pedig egyetlen egy.

Már elérkeztek a hajóhoz. A hatalmas testet könnyű remegés járta át. Söhajtottak és lihegték a dugattyuk. Mire a nap felragyogott, a hajó már a nyílt tengeren uszott. A fiziológus a korláthoz könyökölt.

— Azért jobb nekik, — söhajtotta — ők több újat várhatnak, mint mi.

Csatlós Máthé.

INNEN-ONNAN.

^ A béke apoteózisa. Egy festőművész megpingálta a béke apoteózisát. A béke még nem volt meg, de az apoteózis megszületett. A festő csodát művelt. A kép szépen sikerült, a művész meg volt vele elégedve. A tanítóképző-igazgató azonban nem. Ő adta ugyanis a képhez az eszmét és a tornatermet. Az eszmét az igazgató tornáztta ki, a képet a művész. A pénzt viszont, néhány százezer utópisztikus koronát, még nem tornáztta ki senki. Ez bizony nehéz eset művészetért-lángoló, lelkes kis hazánkban. Az igazgató azonban pénzt akart, vagy képet. Félpénzt, vagy felpénzt. Egyelőre félképpel is megelégedett volna az eszméért, amely kiugrott bölcs koponyájából. Olyan pénzt még nem kapott, bár lehet, hogy kapni fog. Egyelőre csak kikapott a bíróságtól. Bennünket a dologban persze csak a művészi szempontok érdekelnek. Le is vonjuk a tanulságot. A béke apoteózisa szép és stílusos, igazi magyar művészi munka volt : háboruságot csinált.

* * *

^ A második hegedűs. Rodzianko, az istenben boldogult duma egykori elnöke, beállott a bandába. Muzsikusi lett egy dán színházban. Második hegedűn játszott és elkényszeredett hangokat csalt ki a göthös instrumentumból. Az odensei kapellmeister dirigált és míg kurta botjával hadonászott saját orra előtt, szigorú pillantása lelket öntött a szomorú Rodziankóba, aki, távoli orosz puszták délibábjával szívében, nyekergette az álmos hegedűt. Játszott szürkén és egyenletesen és vigyázott óvatosan, hogy gikszer ki ne csuszson a vonója alól, mert ez állásába kerülhetett volna. Rodziankónak pedig most meg kell keresnie a kenyerét, idegen földön, hogy magát és földtelen fiókáit táplálja. Második hegedűn játszott és már tudta a csiziót, hogy az óvatosság egy kontráznál épp oly első-

rendü kellék, mint egy politikusnál. Mikor a дума elnöke volt, a primhedün játszott és a lelkéből csalta ki a hangokat, amig egyszer gikszert fogott; akkor elvesztette az állását s vele együtt elvesztette a nagyhatalmi állást egész Oroszország. Most Rodzianko a második hegedün játszik, Oroszországot pedig kidobták az európai koncertből.

* * *

▲ **Cselédek.** A wircsaft egy kissé különös, valóságos cseléd-wircsaft, cselédek nélkül. A pesti nagyságák ott lézengenek a Márta-egyletben és várják a sült cselédet, hogy a házukba repüljön. Várhatnak holtuk napjáig. Busan és reménytelenül ödöngenek a kopár helyiségben, százcánczu szoknya nem suhog körülöttük, egy árva kopott kartonbluz sem jelentkezik minde-
nesnek, a selymes, piperés szobalányokról nem is beszélve. Azok végleg a szeparékba költöztek. A főhűbőkötös gazdasszonyok, megtermett szakácsnék vidéki kuriákon hizlalják magukat, a »háztartási alkalmazottak« eloszlottak, mint a buborék, elfogytak, mint a hold, bármily szép és hangzatos címmel tűntették is ki őket. A jószívű, bölcs cselédpatrónusok nem segítettek sem a cselédeken, sem a nagyságákon, de a cselédek segítettek magukon. Mert minden külső segítség nélkül, egyszerűen a konjunkturák alakulása folytán, nagyságákká avansáltak és — óh jaj! — szegény pesti nagyságák cselédekké degradálódtak. A kellemetlenség bizonyára súlyos, mégis, azt hiszszük, a pesti asszonyok jobban be fognak válni még cselédeknek is, mint a pesti cselédek nagyságáknak.

* * *

= **Birák.** A múlt héten egy büntetőbíróági tárgyaláson megrágalmazott valaki egy bírói tanácsot. Elfogultnak állította, mert az egyik fél ügyvédje állítólag színházjegyekkel kedveskedett a tanács tagjainak. Mikor a vád elhangzott, a három bíró egyike felháborodva kiáltott fel: Tizennyolcz éve nem voltam színházban! Tizennyolcz esztendeje. Valamikor joggyakornok korában még, amikor mindenre jutott. Még színházra is. Ezt egy bíró jelentette ki, egy bíró, akinek ismernie kell az életet, melyet a szindarab is ábrázol; az embereket, akiket a színészek is alakítanak, s a társadalmak levegőjét, mely a színpadra is felhullámszik. Egy bíró, akinek nemcsak a corpus juris paragrafusain kell rágódnia, hanem nyitott ablak mellett ülnie, hogy behallhassa szobájába az élet minden kocsiának dübörgését. El kell szomorodnunk a magyar bíró sorsán, akinek Budapesten, a színházak metropolisában sem adatik színházba mennie. S hirtelen nem is tudjuk, ne sajnáljuk-e, hogy legalább egyetlenegyszer nem fogadott el kedveskedésül adott színházjegyet tizennyolcz év óta.

* * *

= **Koporsó.** Prága felé koporsót vitt a szekér. Ugy kezdődik, mint valami sötét, kísérteties ballada. A kocsin gyász-pompába öltözött kocsis ült, hogy a csend birodalma felé kormányozza néma utasát. Prága előtt azonban vámsorompó is van, s a vámsorompónál fináncz nevezetű szimatolók érdeklődnek a szállítmányok tartalma irányában. Megfogták a kocsist, leintették a bakról s nem átalították, hogy a koporsó fedelének leemelését is kívánják. A kocsis nem tudott ellenállni a szives erőszaknak, leemelte a koporsónak eleveneket nehezen vigasztaló födelét s ime, a finánczok egy tele zsákot láttak elterülni a gyászláda fenekén. Egy zsák nullás liszt nyújtózott az örök csend szállítóalkalmatosságában. Hogy a kocsis el-siratta, az bizonyos. Hogy a gyászoló család még ma is sir érte, az sem bizonytalan. Pedig megvigasztalódhatnak. Fel-támadunk. A lisztet meg éppen könnyű feléleszteni. Hisz az élesztőt már régen feltalálták.

▲ **Joffre az Akadémiában.** A negyven halhatatlanok francia Akadémia tagjává avatták Joffret, a hadvezért. Egyhangulag választották meg, hogy leróják a francia nemzet háláját a hadsereg iránt. Joffre úgy jutott be oda, mint Pilátus a krédóba. Tudósok és írók között ugyanis egy csöppet sem lett tudósabb, mint volt azelőtt. Eddig tudós hadvezér volt és most »csak« tudós lett belőle a francia halhatatlanok és Amerika jóvoltából. A hadvezéri tudást ugyanis az oceánon túlról szál-lították: pénz, municzió és katonák alakjában. Joffrenak had-vezéri tevékenysége egyébként amugyis csak akadémikus ér-tékű volt. Tán ezért is választották be az Akadémiába.

* * *

= **Mumus.** Megváltozott a hangja, az ábrázata is. A fogai közül eddig rikácsoló szó tajtékzott, a szeme forgott, s beszé-dét az ököl gesztusa kísérte. Nem értettük. Félünk tőle. Ha messze volt, csufoltuk; ha közeledett, összeborzadtunk. A nappalainkat elkeserítette, az álmainkat tönkre tette. Magya-ráztuk és félremagyaráztuk. Idéztük, de kifordítottuk az értel-mét. Nem hittünk neki, nem bízunk benne. A fejére olvastuk saját kijelentéseit, s ezek egyzeriben tótágast kezdtek állni az akkori helyzet síkján. Felruháztuk a képmutató jelzővel, szemébe vágtuk, hogy neki minden üzlet. És Wilson újra meg-szólalt. Még közelebb jött. Már nem volt rajta ijesztő ruha, kísérteties lepedő, nem hadonászott halálként a megdühödött kaszával. A festéket lemosva láttuk arczáról, a vonásai el-simultak, szeméből melegség sugárzott, a mosoly napsugárzott a szája körül. Nevetett, hogy mumusnak néztük. Mumusnak. Holott ő a jószágos bácsi, az amerikai nagybácsi, aki a békét hagyja örökségül a világnak.

SZÍNHÁZ.

Matuska.

(Szomoró Dezső drámája a Vígsházban.)

Szomoró Dezső egész életében küzdött a művészetért, élmények vívódásain és a formakeresés izgalmas hajszáin keresztül jutott el önmagához, ahhoz, ami minden művé-szetnek érdeme és végcélja: egy egész külön szemléletet alkotott magának a világról, az emberekről, az erkölcsről, egyéni témákat és egyéni stílust fejlesztett ki, úgy hogy az írásai körülhatároltan, szerves összefüggésben állanak előttünk, mint valami exotikus sziget az irodalomban. Témája a belülről szenvedő, ösztöneitől gyötört, neurasz-téniás ember és az élet egyetlen problémája, amelyre min-den egyéb visszavezethető: a szexuális probléma, a szerelmi éhség boldogsága és a kielégülés gyötrelmei.

Jellemző Szomoróyra, hogy ennél a darabjánál is mi izgatta az ő fantáziáját: az erős, komplikált, érzéki asszony, aki szembekerül egy félvad emberrel, egy fogoly kozák-tisztával, Nyugat szerelmi raffinaltsága a Kelet egyszerű lelkiéletével, a magyar forró temperamentum a szlávság mély kedélyével, passzív ábrándozásával és szívbéli jósa-gával. Nagy multja van ennek a témának, de nagyszerű téma és lírai kiaknázásra való. Szomoró — úgy érezzük — minden idegszála hozzákapsolja ehhez a képzelt küzde-lemhez és ezen mulik, hogy nem mesterember-munkát vég-zett. Csak az izlése más, mint a legtöbb emberé. Jellemző, hogy a legtöbbször ezt a három szót emlegetik a darabban: szag, bika és csöddör. Igaz, hogy van ezekben a szavakban objektív igazság, nagy magyar-alföldi levegő. De az író rázudítja erre a perzselő Alföldre a stilizált szuperlatívusoknak láváját, a csillogó szavak bódító illatszereit, úgy

hogy a végén már nem is a darab érdekel, hanem maga Szomory, amint vergődik a kifejezésért és egy-egy szép — néha igazán költői — mondat kedvéért mozgatja az embereket.

A szerelem sovány téma egy darabhoz: Szomory elmélyítés helyett kiszélesíti a történetet. Jön a kassznár, a juhász, az uri vérből való parasztlány, a konvencionális kiskadét, a szolgabíró, az alispán, a pap, még pedig jól megboroszva, pedig a *Vigszínház* amúgy is cenzurázva engedte őket a színpadra. Ezek között vannak sokkal elevebb alakok, mint maga a fogoly kozáktiszt, aki sokkal üresebb és elnagyoltabb, semhogy lelkesülni tudnánk érte. Egy erős férfitestben vajpuha szív: ennyi az egész. Hogy a végén utánaszökik a régi szerelmének, a kasszirnőnek, — kényes feladat színpadra vinni egy ilyen vengerka-kasszirnőt — az nem kelt különösebb emóciót bennünk. Az asszony tragikuma is szétolvad a szentimentális hold-sütésben. Mit veszített ez az asszony, hogy otthagya az ostoba kozákja, aki a kis pejlován kívül nem tud szellemeskedni emlegetni?

És a darab? A színpadon bizonyára megél, de nem hiszszük, hogy ez lenne a Szomory chef d'oeuvre-je.

A *Vigszínház* a szokott fényvel és izléssel állította ki a *Matuskát*. Góthné dominálja a színpadot, kiváló jellemrajzot nyújtva, főleg a hangos kitörésekre helyezve a súlyt és az asszony nyers férfiasságát hatásosan domborítva ki. Góth komoly munkát végzett és sok illúziót keltett a kozáktiszt szerepében, de láthatólag nehezebb esett a primitív játéka. *Bánky* Judit olyan ideális kasszirnő, amilyent csak a szentimentális krajczáros-románokban olvashatni.

Zolnai Béla.

Művészet.

Szatmáry Király Pál ösmeretlen képei.

— Mária Terézia legmagyarabb gárdistája. —

Boldva, 1918 október.

Éppen izgalmas napok voltak Európa minden talpalatnyi földjén, amikor is Mária Terézia, Magyarország és Ausztria teljhatalmu és a maga nemében azóta is páratlan uralkodója kénytelen volt a hubertsburgi békét elfogadni és Sziléziáról örök időkre lemondani. Pontosan 1763-at irtak akkor, mely évben a párisi béke kötöttet.

És Mária, a Braunschweigi Erzsébet leánya, minden fájdalma mellett is igen boldog vala, hogy végre is egyszer már igazán csak a szerelmének élhet. Igen, a lotharingiai hercegegykori hitvese csak szerelemben, örökös és el nem muló szerelemben tudott élni a szexualizmus vonagló szuperlatívusán.

Amikor pedig a vészek elmulottak, a reszkető, félelmes zugások elmaradtak, VI. Károly leánya, az első királynő, az utolsó császárnő, mindent, mindent feledni próbált, mit egykoron a pozsonyi országgyűlésen oly szépen megígérni kegyes volt. És hogy a fölvilágosodás, a szabadság minden szemernyi molekuláját meggyilkolhassa, máglyát rakatott Voltaire, Milton, Rousseau, Montesquieu és Locke számára. Minden, minden elhamvadt, ami eszméket mert hirdetni, ami reformokról álmodozott, de a germanizmus kezdé fénykorát elérni.

A bécsi udvarban, az ósdi milieuban Terézia álmát a magyar katona őrizte és a palotaőrség minden cifra vitéze a nagy magyar Alföld hetyke legénye volt. A testőrség daliás vitézi: Bessenyei György (aki éjt nappallá téve, — írja Ágis tragédiáját, hogy mielőbb ajánlhassa

parancsnokló urnőjének), Baranyay László, Naláczy József, Cziryek Mihály, Bessenyei Sándor és Szatmáry Király Pál, az osztrák fővárosban teszik a szépet. És bár Hillebrandt József francia barokstilbe öltözteti a budai királyi palotát, mégis az udvari bálók, a napi cerclék az odaáti udvarban zajlanak le. Udvari nyelv a francia, szokásaik is onnan valók, az irodalmi vitákban csak az ó-klasszikai divik, a stílus barok és rokokó, néha egy kis népies elemmel és offensége, Mária Terézia, negyvenévi uralkodása alatt csak háromszor tartja szükségesnek Magyarországon diétát ülni.

És főuraink gyermekei némán, szótlan ülnek a királyi asztal körül, hiszen csak így van számukra hely. Tudják a czélt, jól ismerik a germanizáló politika minden fázisát és ha egymás között néha föl is sóhajtanak, az ajtók ezer zárral vannak elrekesztve — visszhangról még szó sem lehet.

De azért, ha bezárkóztak szobájukba, ha egészen önmaguk urai lehettek egy perczre, mégis, ezer szerelmükön keresztül is föleszméltek és ilyen érzelmek közepette Mária Terézia legmagyarabb gárdistája: Szatmáry Király Pál festményben örökíti meg mindannyiuk közös sorsát, titkos gondolatvilágát. Aztán néhány verssorban elmondja a világnak, hogy igen, ők öntudatosak, nagyon is azok és bilincseiket kínos fájdalommal viselik, de a nemzet átka az, hogy mindig csak epedjen.

*

A boldvai aranykulcosos Szatmáry kuriáján nagy becsben él a kép, hol a gárdisták fölvonulnak. Kései leszármazottja őrizi a magas, szőke, kékszemű, boroltváltképi testőr vásznát.

Egyszerű, jelentéktelen rámában ül a kép, alaptónusa merengően bánatos. És az oszlopos előcsarnokban nagy asztalok görnyednek mindenféle csemegékkel, desszertekkel megrakott tálaiktól. A terített asztal körül lánczravert majmok, ezerszinű papagályok, kakaduk és apró ölebek lakmároznak vigan, hangosan... A kép alján pedig ez van írva szögletes betűkkel:

»Majom az én nevem, ki itt lánczon ülök,
Papagály társaimmal bánatba merülök.
Sóhajtuk hazánkat, napkelet vidékét,
Szabad életünknek eltűnt menedékét.
Mert minek az élet, ha szabadság nincsen,
Ki ne kapna tehát ezen a főkincsen...«

Ime, a germanizmus hatása. Hiába a drága dédelgetés, a pazar fény, a fenség és udvarhölgyeinek minden szépsége, szerelme, kedvessége, szeretetreméltósága, az udvari bálók sohase hallott csemegéi, szubtilis osztrigái: a magyar Szatmáry, kapitány a gárdában, társaival mégis így sóhajt: »Mert minek az élet, ha szabadság nincsen!...« Nem tudták elhomályosítani a nemzeti érzést, elaltatni a magyar öntudatot és a latin nyelv s a francia ó-klasszikai irány csak arra volt jó, hogy a magyar gárdista még inkább ragaszkodjék ősei nyelvéhez.

*

Ez is Szatmáry Király Pállal történt. Udvari bált tartottak Mária Terézia — a legfenségebb asszony — lovagjai. Csodálatos ragyogás övezte az udvart és a gárdisták e napon különösen kiérdemelni vágyták fejedelmükük elismerő mosolyát. Minden, minden nagyon szép volt, az elrendezés, az elhelyezkedés, a keret és Európa minden udvara képviselve van. A királynő offensége az asztalfőn foglalt helyet, szemben a daliás Szatmáryval. Terézia, Ausztria császárnője, fejbólintással adta értésére a társaságnak, hogy büszke a vizavijára. Jól esett a kitüntetés a fiatal testőrnök és hálából, titkon, mikor urnője mással volt

elfoglalva, snepp tollal a körmére rajzolta uralkodónője képmását. Nagyön tetszett a fotográfia a nemes urnőnek, de még inkább egy angol lordnak, aki nagy vagyont kínált, ha Szatmáry a körmét megnöveszti, hogy a becses kép az övé lehessen. De a büszke magyar főúr fogta selyemkendőjét, mit egykoron urnőjétől kapott és asszonya fenséges engedelmeivel letörülte a ritka szép arczképet.

A másikat, a boldvai kuria érdekes képét azonban, amelyen a magyar gárdistákat, bajtársait, örökitette meg Szatmáry Király Pál, talán meg lehetne szerezni a muzeumnak? Irodalmi, történelmi és művészi emlékeink szaporodnának ezen a réven egy páratlanul érdekes darabbal.

Vadnay Béla.

IRODALOM.

Sötétség.

— Földi Mihály regénye. —

Nem tudom, tudok-e e könyvről hozzá méltóan írni, nem tudom, meg fogom-e adni neki azt, amit megérdemel? Mindenesetre e könyv páratlanul áll a magyar irodalomban. Új a témája, új a felfogása, új a hangja. Mintha egy idegen világból került volna hozzánk, annyira nincsen itt köze senkihez, annyira nem tart itt senkivel sem rokonságot. Messzire, Eötvös Karthauzijához kell visszamennünk, ha csak nálunk hozzá valami távolról és egészen halványan is hasonlót akarunk idézni. De az intenzív gondolati légkör, amely az egészet körülveszi, a legnagyobb emberi problémák, amelyekből gyökerei táplálkoznak, a koncentráltság, a nagyvonalúság, azt a benyomást váltják ki bennünk, hogy a nagy kulturépek egyik nagy regényét olvassuk. És itt még meg kell mondanom, hogy soha Flaubert, soha Stendhal egyetlen regénye sem hatott úgy rám, mint ez a könyv és hatását bennem Zola *Germinalja*, vagy a goethei *Wahlverwandtschaften* hatásával hasonlíthatom össze. Az érzés, melyet e könyv olvasásánál éreztem, az ámulat volt. Elámultam a mélységén és a gazdagságán. Ez a mélység pedig nemcsak a problémák mélysége, melyekkel e könyv foglalkozik, hanem a problémák felállításának, a problémákba való behatolásnak, a problémák megoldásának mélysége is.

A regény Hermann Rudolf élete tizenhét éves korától körülbelül harmincz éves koráig. Egy hideg, önző, magábanéző, lunatikus ember élete. De Hermann Rudolf élete nem választható el Hermann Rudolf problémájától, a probléma annyira belőle nő ki és annyira teljesen betölti őt. Ez a probléma a gondolat és a valóság viszonyának problémája. Ahogy e problémát ő felfogja, ahogy alakítja és megoldja, az az egyéniségének magva és e probléma körül, mint egy központ körül forog az egész élete. Hermann Rudolf nem látja, nem érzi minden tragikum mélyét, a gondolat és a valóság szakadását. Nála e kettő egy, nála a gondolat, a végtelen gondolat felszív magába minden valóságot; embereket, házakat, utcákat, az egész világot. S a gondolat felemészti, magába olvasztja minden érzését, hangulatát és őt magát is. Ő maga is csak önmagának gondolata. Ez nem az ismeretkritikai idealizmus álláspontja, mely csak a külvilágot oldja fel a megismerő képzetek és gondolataivá. Hermann Rudolf ennél sokkal konzekvensebb. Ő a legmerészebb logikai operációt hajtja végre, ő önmagát is kioperálja a valóságból, hogy magát is a végtelen gondolatba ültesse át. Ez nem is buddhizmus, nem is gnózis, ez Hermann Rudolf egyéni filozófiája. Hogy hogyan lehetséges ez az operáció, azt ő nem kérde meg és ez igen

jellemző. Hermann Rudolf nem kételkedik, ő hideg és rendszeres elme s mindent elkövet, hogy gondolatai rendszerre záródjanak össze. A szerelme, a hűga halálos vergődése, mindez csak egy gondolat számára, a barátait gondolatokká absztrahálja s a három embert, kiket ő tett halottá, gondolatokká szublimálja. Hermann Rudolfnak — s itt látszik, mennyire tökéletesen van a jelleme megrajzolva — nincsenek emlékei. Az ő életének emléke néhány kép »s még csak egymáshoz se ér el sugaruk egységes kapcsolatba«. De neki nem is lehetnek emlékei. Mert az emlék a realitás ereje s az ő számára nincsenek realitások. S mégis: a realitások betörnek életébe és a valóságok és a gondolatok feszültsége teszi izgatóvá a legelvontabb elmélkedéseit is. A realitások örlik meg erejét és a halál realitása, melyet ő egy mélységesen szép gondolatával akart megsemmisíteni, vezet őt a gondolat és a valóság szakadékához. Hermann Rudolf megőrül e szakadék mélysége és áthidalhatatlansága fölött. Így roppan össze magába a hideg és rendszerező tiszta ész, így örül bele a gondolat önmagába. Így tér meg Hermann Rudolf az élethez és a realitásokhoz és páratlan szépségű levelekben írja meg e megtérését barnahajú barátjának. A regényből egy világnézet szól felénk s ez, amely oly keveseknek adatott meg, a legtöbb, amit könyv egyáltalán adhat.

A regény kompozíciója pedig tökéletes: egy az egész. A fejezeteket jelentő számok és kikezdések itt semmit sem jelentenek. A regénynek nincsenek részei s ha vannak is, e részek konturjai nem ismerhetők fel, annyira egységbe olvad össze minden.

A magyar elbeszélőirodalomnak vannak érdemes kísérletezői és uttörői, van bűbájos szavu mesemondója és van sok, kitűnő elbeszélő, de az új magyar regényt Földi Mihály írja.

Oblomov.

Magyar versek németül. Hat hét alatt másodszor találkozzunk a berlini futuristák revüjében *Rényi* Edith fojtott és lappangó pátoszu, végérvényes lírai megoldásokat ugyan még nem adó, de tiszta formájú és félreismerhetetlenül is nagy emberigesztusokat kifejező verseivel. A »Bitteres, spätés Gebet« nagy gondolati problémákat ad, kifejezésben és élményben is a költő és a sorsa külön-külön él s ezzel a merész kísérlettel teljesen elvágja magát az eleinte individuális karakterü, de ma már erősen a polgáriasodás felé törekvő modern magyar lírától. A »Schmerzloses Opfer« már kompozíciójának mélységével is az összehasonlíthatatlanul szokatlan dinamikájú versek közé tartozik; képeit dekoratív könnyűséggel kapcsolja össze a sorsfonódásokkal és a belső átélés extenzív gazdagságában s teljességében plasztikus, drámai szimbólumot kap a vers. Pedig soha költőt még ennyire meg nem csonkítottak. Impresszionistának stilizálták, belső líraiságával ellenkező karakterü gondolatokat irtak bele versébe s az emberi poétából — »Made in Germany« — istenes, alázatos költőcskét próbáltak faragni. Ezuttal azonban mégsem sikerült teljesen a torzítás s a költő megmaradt egyéninek, erősnek, lelkesedő lírikusnak, de valószínű, hogy soha többé »futuristák« közelébe nem merészkedik.

Anatole France: A szilfasoron. A »L'histoire contemporaine« első kötete fenti czimen magyarul is megjelent. *France*-t talán egyik munkájában sem érezzük annyira a legnagyobb gondolkodójának, mint éppen a *L'histoire contemporaine*-ben és témáinak, formájának hatása is itt a legizgatóbb és a legérzékibb. Minden székepszisen tul, talán éppen úgy, mint a Coignard abbé irataiban, a modern élet talajából kinőtt klasszicizmusának nincs más célja, mint hogy az emberi szellem javait konzerválja, fejleszse és felszabadítsa az álgondolkodástól és a logika minden ravaszságával kiforgatott handabandázástól. *France* racionalista törekvése és huma-

nizmusa magasabbrendűbb Hacckel monizmusánál, vagy a bergsoni filozófiánál s ezt a humanizmust a »Szilfasoron« ismerteti a legnemesebben. A francia gondolkodás lelki magasabbrendűsége, harmóniája összeforr itt a tudással, az akarattal, az eszménnyel és a lélek kulturájával s ezért fontosabb, szükségesebb, hogy ezt a könyvet France minden más irásánál jobban ismerjük. Igaz érdeklődéssel várjuk a »L'histoire contemporaine« további kötetait, hasonló hű és gondos fordításban, pedig a fordítónak: Révész Pálnak a nevét most halljuk először.

KÖZGAZDASÁG.

A Magyar Királyi Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság október hó 16-án rendkívüli közgyűlést tartott elnöknek, Horváth Elemér főrendiházi tagnak elnöke alatt, báró dr. Wimmersperg Frigyes miniszteri tanácsos, miniszteri biztos jelenlétében. A közgyűlés elhatározta az alaptőkének 20 millió koronáról 30 millió koronára való felemelését és 10 millió korona névértékű 4½%-os elsőbbségi kölcsönkötvényt kibocsátását s az ebből kifolyólag szükségessé vált alapszabály-módosításokat. A közgyűlés megválasztotta egyúttal az igazgatóságba dr. Szűry János államtitkár, dr. Hegyeshalmy Lajos miniszteri tanácsos, dr. Kállay Tibor miniszteri tanácsos és Hell István miniszteri tanácsos urakat, a felügyelőbizottságba pedig dr. Szűts András miniszteri tanácsos, dr. Morvay Jenő min. oszt. tanácsos és Majláth Oszkár min. oszt. tanácsos urakat.

Az Országos Fatermelő tőkeemelése. Az Országos Fatermelő r.-t. a tőkeemelések korlátozása ügyében kibocsátott kormányrendelet folytán eddig nem volt abban a helyzetben, hogy tervbe vett hat millió koronás tőkeemelését keresztülvihesse. Minthogy a kormány a tőkeemelést most már engedelmizte, az igazgatóság az október 28-ára egybehívott rendkívüli közgyűlés elé azt a javaslatot fogja terjeszteni, hogy a társaság üzletének jelentékeny terjeszkedésére való tekintettel és abból a célból, hogy saját tőkéit üzemeinek terjedelmével megfelelő összhangba hozza, az ez idő szerint hat millió koronát kitevő alaptőke tizenkét millió koronára emeltessék fel.

HETI POSTA.

B. D. Debreczen. Tulságosan szubjektív megfigyelések, több tárgyalgosság nem ártana. Üdv.

Megfagyott zene. A renaissance-korabeli építészetről lírai költeményt írni, nem utolsó dolog: De úgy, ahogy megírta, mégis utolsó dolog. Mert rosszul írta meg és még rosszabbul építette föl.

Utóirat. Szerencse, hogy csak az »Utóirat«-ot küldte be. Elolvasása után, az elejére amugy sem lettünk volna kíváncsiak.

F. J. Kolozsvár. Szó sincs róla, a dolgai tehetségesek, kár, hogy ön tehetetlen.

B. D. Makó. Elég jól indul, csak folytassa. Ha Budapestre jön, keressen föl bennünket.

Elégia. Nagyon artistikus. Nem tudunk önnek ellentállani, közöljük:

»Ha szerelemtől hő szívembe néztek,
Megláthatjátok: bánatot emésztetek«.

Kedves költői foglalkozás. Mi nem tudjuk a bánatot megemészteni, de önt sem.

Zamatos szerelem. De milyen zamatos. A könnyünk is kicsordult a keserűségtől, míg elolvastuk. Hogy követhetett el ilyet?

Nem közölhetők: Gázlámpa. Falusi történet. A második x. Csavargó. Ellágyulás. Históriais ének. Verebek. Száz szál gyertya. A báróné inasa. Nagyítóüveg. Hangulatok. Macskafej. Lira.

Több kéziratról a jövő héten.

Kiadótulajdonos és főszerkesztő: KISS JÓZSEF.

Felelős szerkesztő: RÓZSA MIKLÓS.

Pannónia-szálloda

Budapest, Rákóczi-ut 7. szám.

A Nemzeti Színház mellett.

Emésztést elősegítő
nyálkoldó
savközhajtó

**MATTONI
GIESSHÜBLER**
TISZTA TERMÉSZETES ALKALIS
SAVANYUVIZE.

Megjelent • II. kötet
VEÉR IMRE könyve

LYGEIA

Első kötet 3-ik kiadás ... 6 K
Második kötet első kiadás 8 K
Két kötet ... 12 K

FEST ■ ■ **VARGA** ■ TISZTIT
BELVÁROSI KELMEFESTŐ ÉS VEGYTISZTÍTÓ
FŐÜZLET: IV., KAMMERMAYER-U. 3. BOLT 25.
FIÓKÜZLET: VIII., JÓZSEF-UTCZA 6. SZ.
GYÁR: VII. KER., ILKA-UTCZA 30. SZÁM.

Minta festés.

Gyászfestés 10 óra alatt kész. Vidékről küldött megbízások gyorsan és pontosan intézettek el.

A legcélszerűbb alkalmi ajándékkönyv

Kiss József
Háborus versei

• Ár 3 korona •

Kapható minden könyvkereskedésben és A Hét kiadóhivatalában Budapest, VIII., Népszínház-u. 22.

A HÉT 1912-1917

teljes évfolyamai

még néhány példányban

kaphatók és megrendelhetők évfolyamonként

postadíj és csomagolással

együtt 20 koronáért

A HÉT kiadóhivatalában Budapest, VIII. ker.,

Népszínház-utca 22